

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสิทธิเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้เป็นกรอบแนวทางเพื่อการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร
3. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการสื่อสาร
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ และทัศนคติ
5. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อเฉพาะกิจ
6. แนวคิดเรื่องสาระบันเทิง
7. ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน
8. แนวคิดกระบวนการกลุ่ม
9. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
10. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เรื่องอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อาร์มคบท

รัฐภาคีแห่งอนุสัญญานี้

พิจารณา ว่าตามหลักการที่ประกาศในกฎบัตรสหประชาชาตินั้น การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาตินั้น เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

คำหนึ่งถึง ว่า บรรดาประชาชนแห่งสหประชาชาติ ได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึง ความศรัทธาคือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ และได้ตั้งเจตจำนงที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นภายใต้เสรีภาพที่กว้างขวางขึ้น

ยอมรับ ว่า สหประชาชาติได้ประกาศ และตกลงในปฏิญญาและกติกาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่า ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงที่กำหนดไว้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใดๆ อาทิเช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น

ระลึก ว่า สหประชาชาติได้ประกาศในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่า เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแล และการช่วยเหลือเป็นพิเศษ

เชื่อ ว่า ครอบครัวในฐานะเป็นกลุ่มพื้นฐานของสังคมและเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสำหรับการเจริญเติบโต และการอยู่ดีกินดีของสมาชิกทุกคน โดยเฉพาะเด็ก ควรจะได้รับการคุ้มครองและการช่วยเหลือที่จำเป็น เพื่อที่จะความสามารถมีความรับผิดชอบในชุมชนของตน ได้อย่างเต็มที่

ยอมรับ ว่า เพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเต็มที่ เด็กควรเติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัว ในบรรยากาศแห่งความผาสุก ความรัก และความเข้าใจ

พิจารณา ว่า ควรเตรียมให้เด็กพร้อมอย่างเต็มที่ที่จะดำรงชีวิตเป็นของตัวเองในสังคม และควรเลี้ยงดูเด็กตามเจตนารมณ์ แห่งอุดมคติที่ประกาศไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะตามเจตนารมณ์แห่งสันติภาพ ศักดิ์ศรี ความอดกลั้น เสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นเอกภาพ คำหนึ่งถึง ว่า ได้มีการระบุความจำเป็นที่จะขยายการดูแล โดยเฉพาะแก่เด็กในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1924 และในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งสมาชิกได้รับเอาเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1959 และได้มีการยอมรับในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (โดยเฉพาะข้อ 23 และ 24) ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (โดยเฉพาะข้อ 10) และในรัฐธรรมนูญและตราสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องของทบวงการชำนัญพิเศษ และองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของเด็ก

คำนึงถึง ว่า ตามที่ได้ระบุในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้น เด็กโดยเหตุที่ยังไม่เติบโตเต็มที่ทั้งร่างกายและจิต จึงต้องการการพิทักษ์และดูแลเป็นพิเศษ รวมถึงต้องการการคุ้มครองตามกฎหมายที่เหมาะสมทั้งก่อนและหลังการเกิด

ระลึก ว่า บทบัญญัติของปฏิญญาว่าด้วยหลักกฎหมายและสังคม อันเกี่ยวกับการคุ้มครองและสวัสดิภาพเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับการอุปการะและการรับเป็นบุตรบุญธรรมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ กว้ระเบียมาตรฐานขั้นค้ำสุดของสหประชาชาติสำหรับการบริหาร

งานยุติธรรมแก่ผู้เยาว์ (กฎปกักัง) และปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองสตรีและเด็กในภาวะฉุกเฉิน และกรณีพิพาทกันด้วยอาวุธ

ยอมรับ ว่า ประเทศทั้งปวงในโลกมีเด็กที่ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากอย่างยิ่ง และเขาเหล่านั้นจำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ

พิจารณาความสมควร ถึงความสำคัญของประเพณี และค่านิยมทางวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่ม ที่มีต่อการคุ้มครองและพัฒนาการอย่างกลมกลืนของเด็ก

ยอมรับ ว่า ความสำคัญของความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของเด็กในทุกๆประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา

ได้ตกลงกัน ดังนี้

- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ส่วนที่ 1
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ส่วนที่ 2
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ส่วนที่ 3

ส่วนที่ 1

ข้อที่ 1

เพื่อความมุ่งประสงค์แห่งอนุสัญญานี้ เด็กหมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น

ข้อที่ 2

1. รัฐภาคีจะเคารพและประกันสิทธิตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ แก่เด็กแต่ละคนที่อยู่ในเขตอำนาจของตน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติไม่ว่าชนิดใด ๆ โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศิ ศิว ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติ ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆของเด็ก หรือบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

2. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง เพื่อที่จะประกันว่าเด็กได้รับการคุ้มครอง การเลือกปฏิบัติ หรือการลงโทษในทุกรูปแบบ บนพื้นฐานของสถานภาพ กิจกรรมความคิดเห็นที่แสดงออก หรือความเชื่อของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือสมาชิกในครอบครัวของเด็ก

ข้อที่ 3

1. ในการกระทำที่ล่วงเกินเกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาสนา วัฒนธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก
 2. รัฐภาคีรับที่จะประกันให้มีการคุ้มครอง และการดูแลแก่เด็กเท่าที่จำเป็นสำหรับความอยู่ดีของเด็ก โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบเด็กนั้นตามกฎหมายด้วย และเพื่อการนี้ จะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติ และบริหารที่เหมาะสมทั้งปวง
 3. รัฐภาคีจะประกันว่า สถาบัน การบริการ และการอำนวยความสะดวกที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการดูแลหรือการคุ้มครองเด็กนั้น จะเป็นไปตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้โดยหน่วยงานที่มีอำนาจ โดยเฉพาะด้านความปลอดภัย สุขภาพ และในเรื่องจำนวนและความเหมาะสมของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ
-

ข้อที่ 4

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหารและด้านอื่นๆ เพื่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิที่อนุสัญญาฯ ได้ให้การยอมรับ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมนั้น รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการเช่นว่านั้น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่ และภายในกรอบของความร่วมมือระหว่างประเทศ เมื่อจำเป็น

ข้อที่ 5

รัฐภาคีจะเคารพต่อความรับผิดชอบ สิทธิ และหน้าที่ของบิดามารดา หรือของสมาชิกของครอบครัวขยาย หรือชุมชน ซึ่งกำหนดไว้โดยขนบธรรมเนียมในท้องถิ่น หรือของผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบต่อเด็กตามกฎหมาย ในอันที่จะแนะแนวตามที่เหมาะสมในการใช้สิทธิของเด็กตามที่อนุสัญญาฯ นี้ให้การรับรอง ในลักษณะที่สอดคล้องกับความสามารถที่พัฒนาตามวัยของเด็ก

ข้อที่ 6

1. รัฐภาคียอมรับว่า เด็กทุกคนมีสิทธิคิดว่าจะมีชีวิต
 2. รัฐภาคีจะประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ ให้มีการอยู่รอด และการพัฒนาของเด็ก
-

ข้อที่ 7

1. เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังการเกิด และจะมีสิทธิที่จะมีชื่อนับตั้งแต่เกิด และสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ และเท่าที่จะเป็นไปได้ สิทธิที่จะรู้จัก และ ได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน
 2. รัฐภาคีจะประกันให้มีการปฏิบัติตามสิทธิเหล่านี้ตามกฎหมายภายในและพันธกรณีของรัฐภาคี ที่มีอยู่ภายใต้ตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของเด็กจะตกอยู่ในสถานะไร้สัญชาติ
-

ข้อที่ 8

1. รัฐภาคีรับที่จะเคารพต่อสิทธิของเด็ก ในการรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้รวมถึงสัญชาติ ชื่อ และความสัมพันธ์ทางครอบครัวของตนตามที่กฎหมายรับรอง โดยปราศจากการแทรกแซงที่มีขอบด้วยกฎหมาย
 2. ในกรณีที่มีการคัดเอกลักษณ์บางอย่าง หรือทั้งหมดของเด็กออกไป โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือและความคุ้มครองตามสมควร เพื่อให้เอกลักษณ์ของเด็กกลับคืนมาโดยเร็ว
-

ข้อที่ 9

1. รัฐภาคีจะประกันว่า เด็กจะไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยขัดกับความประสงค์ของบิดามารดา เว้นแต่ในกรณีที่หน่วยงานที่มีอำนาจ ซึ่งอาจถูกทบทวน โดยทางศาลจะกำหนดตามกฎหมาย และวิธีพิจารณาที่ใช้บังคับอยู่ว่า การแยกเช่นที่ว่ามีจำเป็นเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก การกำหนดเช่นที่ว่ามีอำนาจจำเป็นในกรณีเฉพาะ เช่น ในกรณีที่เด็กถูกกระทำโดยมิชอบ หรือถูกทอดทิ้งละเลยโดยบิดามารดา หรือในกรณีที่บิดามารดาอยู่แยกกันและต้องมีการตัดสินใจว่าเด็กจะพำนักที่ใด
2. ในการดำเนินการใด ๆ ตามวรรค 1 ของข้อนี้ จะให้โอกาสทุกฝ่ายที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าว และ แสดงความคิดเห็นของตนให้ประจักษ์
3. รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็กที่ถูกแยกจากบิดาหรือมารดา หรือจากทั้งคู่ ในอันที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัว และการติดต่อโดยตรงทั้งกับบิดาและมารดาอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่เป็นการขัดต่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก
4. ในกรณีที่การแยกเช่นที่ว่ามีเป็นผลมาจากการกระทำใดๆ โดยรัฐภาคีต่อบิดาหรือมารดา หรือทั้งบิดามารดา หรือต่อเด็ก เช่น การกักขัง การจำคุก การเนรเทศ การส่งตัวออกนอกประเทศ หรือการเสียชีวิต (รวมทั้งการเสียชีวิตอันเกิดจากสาเหตุใดๆ ที่เกิดขึ้นขณะที่ผู้นั้นอยู่ในการควบคุมของรัฐ) หากมีการขอร้อง รัฐภาคีนั้นจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น

เกี่ยวกับที่อยู่ของสมาชิกของครอบครัวที่หายไปแก่บิดามารดา เด็ก หรือในกรณีที่เหมาะสม แก่สมาชิกของครอบครัว เว้นแต่เนื้อหาของข้อมูลข่าวสารนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความอยู่ดีของเด็ก อนึ่ง รัฐภาคีจะให้การประกันต่อไปว่า การยื่นคำร้องขอเช่นนั้นจะ ไม่ก่อให้เกิดผลร้ายต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ข้อที่ 10

1. ตามพันธกรณีของรัฐภาคี ภายใต้ข้อ 9 วรรค 1 คำร้องของเด็ก หรือบิดามารดาของเด็กที่จะเดินทางเข้าหรือออกนอกรัฐภาคี เพื่อวัตถุประสงค์ของการกลับไปอยู่ร่วมกันใหม่เป็นครอบครัว จะได้รับการดำเนินการโดยรัฐภาคีในลักษณะที่เป็นคุณ มีมนุษยธรรมและรวดเร็ว รัฐภาคีจะประกันอีกด้วยว่า การยื่นคำร้องดังกล่าวจะไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้ร้อง และสมาชิกในครอบครัวของผู้ร้อง
2. เด็กที่บิดามารดาอาศัยอยู่ต่างรัฐกันกับเด็ก จะมีสิทธิที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัว และการติดต่อ โดยตรงทั้งกับบิดามารดาได้อย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่ในสถานการณ์พิเศษ เพื่อการนี้และตามพันธกรณีของรัฐภาคีภายใต้ข้อ 9 วรรค 1 รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็ก และบิดามารดาของเด็ก ในอันที่จะเดินทางออกนอกประเทศใดๆรวมทั้งประเทศของตน และสิทธิที่จะเดินทางออกนอกประเทศใดๆ จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดซึ่งที่กำหนดไว้โดยกฎหมายเท่านั้น และซึ่งจำเป็นสำหรับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ ความสงบเรียบร้อย สาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน หรือสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และสอดคล้องกับสิทธิอื่นๆที่ได้รับการยอมรับในอนุสัญญานี้

ข้อที่ 11

1. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่จะหยุดยั้งการ โยกย้ายเด็ก และการไม่ส่งเด็กกลับคืนจากต่างประเทศที่มีชอบด้วยกฎหมาย
2. เพื่อการนี้ รัฐภาคีจะส่งเสริมให้มีการจัดทำความตกลงทวิภาคี หรือพหุภาคี หรือการภาคยานุวัติความตกลงที่มีอยู่

ข้อที่ 12

1. รัฐภาคีจะประกันแก่เด็กที่สามารถ มีความคิดเห็นเป็นของตนเองได้แล้ว ซึ่งสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นเหล่านั้น โดยเสรีในทุกๆเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก ทั้งนี้ความคิดเห็นดังกล่าวของเด็กจะได้รับการพิจารณาตามสมควรแก่อายุ และวุฒิภาวะของเด็กนั้น
2. เพื่อความมุ่งประสงค์นี้ เด็กจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โอกาสที่จะมีสิทธิมีเสียงในกระบวนการพิจารณาทางตุลาการ และทางปกครองใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อเด็กไม่ว่าโดยตรง

หรือผ่านผู้แทน หรือองค์กรที่เหมาะสม ในลักษณะที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีปฏิบัติตาม กฎหมายภายใน

ข้อที่ 13

1. เด็กจะมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก สิทธินี้จะรวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา ได้รับ หรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความคิดทุกลักษณะ โดยไม่ถูกจำกัดโดยเขตแดน ไม่ว่าจะ โดยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือการตีพิมพ์ ในรูปศิลปะหรือผ่านสื่ออื่นใดตามที่เด็กเลือก
 2. การใช้สิทธิดังกล่าวนี้อาจอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ แต่ข้อจำกัดเหล่านี้ต้องเป็นข้อ จำกัดเช่นที่บัญญัติตามกฎหมาย และเช่นที่จำเป็นเท่านั้น
 - ก) เพื่อการเคารพต่อสิทธิ และชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือ
 - ข) เพื่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือความเรียบร้อย หรือสาธารณสุข หรือศีลธรรม ของประชาชน
-

ข้อที่ 14

1. รัฐบาลที่จะเคารพต่อสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา
 2. รัฐบาลที่จะเคารพต่อสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา และผู้ปกครองตามกฎหมาย ในกรณีที่เหมาะสมในอันที่จะให้แนวทางแก่เด็กในการใช้สิทธิของตน ในลักษณะที่สอดคล้องกับ ความสามารถที่พัฒนาตามวัยของเด็ก
 3. เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของคน อาจอยู่เพียงภายใต้ข้อจำกัด เช่นที่กำหนดโดยกฎหมายเท่านั้น และเช่นที่จำเป็นที่จะรักษาความปลอดภัย ความสงบ เรียบร้อย สาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน หรือสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ของบุคคลอื่น
-

ข้อที่ 15

1. รัฐบาลยอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพในการสมาคม และเสรีภาพในการชุมนุมอย่าง สงบ
 2. ไม่อาจมีการจำกัดการใช้สิทธิเหล่านี้ นอกเหนือจากข้อจำกัดที่กำหนดขึ้นโดยสอดคล้อง กับกฎหมาย และที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่ง ชาติ หรือความปลอดภัยของประชาชน ความสงบเรียบร้อย การคุ้มครองด้านสาธารณสุข หรือศีลธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น
-

ข้อที่ 16

1. เด็กจะไม่ถูกแทรกแซงโดยพลการ หรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว บ้าน หรือหนังสือได้ตอบ รวมทั้งจะไม่ถูกกระทำโดยมิชอบต่อเกียรติ และชื่อเสียง
2. เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายจากการแทรกแซง หรือการกระทำดังกล่าว

ข้อที่ 17

รัฐภาคียอมรับในหน้าที่อันสำคัญของสื่อมวลชน และจะประกันว่าเด็กสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและวัสดุจากแหล่งต่าง ๆ กัน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสาร และวัสดุที่มุ่งส่งเสริมความผาสุก ทั้งทางสังคม จิตใจ และศีลธรรม ตลอดจนสุขภาพกายและจิตของเด็ก เพื่อการนี้รัฐภาคีจะ

- ก) ส่งเสริมให้สื่อมวลชนเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุ ที่จะมีประโยชน์ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมแก่เด็ก และ โดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ข้อ 29
- ข) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการผลิต แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุดังกล่าว จากแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศ และระหว่างประเทศ
- ค) ส่งเสริมการผลิต และเผยแพร่หนังสือสำหรับเด็ก
- ง) ส่งเสริมให้สื่อมวลชนให้ความสนใจเป็นพิเศษ กับความจำเป็นทางด้านภาษาของเด็กที่เป็นสมาชิกของชนกลุ่มน้อย หรือชนพื้นเมือง
- จ) ส่งเสริมการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการป้องกันเด็ก จากข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่เป็นอันตรายต่อความอยู่ดีกินดีของเด็ก ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงบทบัญญัติในข้อ 13 และ 18

ข้อที่ 18

1. รัฐภาคีจะใช้ความพยายามที่สุด เพื่อประกันให้มีการยอมรับหลักการที่ว่า ทั้งบิดาและมารดา มีความรับผิดชอบร่วมกัน ในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ตามกฎหมายแล้วแต่กรณี เป็นผู้รับผิดชอบเบื้องต้นในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นพื้นฐาน
2. เพื่อความมุ่งประสงค์ในการให้หลักประกัน และส่งเสริมสิทธิที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา นี้ รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่บิดามารดา และผู้ปกครองตามกฎหมายในอันที่จะปฏิบัติความรับผิดชอบของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และ จะประกันให้มีการพัฒนาสถาบันการอำนวยความสะดวก และการบริการต่างๆ สำหรับการดูแลเด็ก

3. รัฐภาคีจะดำเนินการที่เหมาะสมทั้งปวงที่จะประกันว่า บุตรของบิดามารดาที่ต้องทำงานมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดูแลเด็กที่พวกเขาจะมีสิทธิจะได้

ข้อที่ 19

1. รัฐภาคีจะดำเนินการที่เหมาะสมทั้งปวง ด้านนิติบัญญัติ บริหาร สังคมและการศึกษา ในอันที่จะคุ้มครองเด็กจากรูปแบบทั้งปวงของความรุนแรง ทั้งทางร่างกายและจิต การทำร้ายหรือการกระทำอันมิชอบ การทอดทิ้งหรือการปฏิบัติโดยประมาท การปฏิบัติที่ผิดหรือการแสวงประโยชน์ รวมถึงการกระทำอันมิชอบทางเพศขณะอยู่ในการดูแลของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นใดซึ่งเด็กนั้นอยู่ในความดูแล
2. ตามแต่จะเหมาะสม มาตรการคุ้มครองเช่นว่านี้ ควรรวมถึง กระบวนการที่มีประสิทธิผลสำหรับการจัดตั้งแผนงานทางสังคม ในอันที่จะให้การสนับสนุนที่จำเป็นแก่เด็กและบุคคลซึ่งเด็กนั้นอยู่ในความดูแล ตลอดจนกระบวนการที่มีประสิทธิผลสำหรับป้องกันในรูปแบบอื่น และให้มีการระบุ การรายงานการส่งเรื่องเพื่อพิจารณา การสืบสวน การปฏิบัติ และการติดตามเรื่องของกรณีการปฏิบัติที่ผิดต่อเด็ก ตามที่ระบุมาแล้วข้างต้น และในกรณีที่เหมาะสมให้ทางตุลาการเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ข้อที่ 20

1. เด็กที่ถูกพรากจากสภาพครอบครัว ไม่ว่าจะโดยถาวรหรือชั่วคราว หรือที่ไม่อาจปล่อยให้ อยู่ในสภาพที่วันั้น เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง จะได้รับการคุ้มครอง และความช่วยเหลือพิเศษที่จัดให้โดยรัฐ
2. รัฐภาคีจะประกันให้มีการดูแลแก่เด็กเช่นว่านั้นตามกฎหมายภายใน
3. นอกเหนือจากประการอื่นแล้ว การดูแลดังกล่าวอาจรวมถึง การจัดหาผู้อุปถัมภ์ ภาพถ่ายของกฎหมายอิสลาม การรับบุตรบุญธรรม หรือถ้าจำเป็นการจัดให้อยู่ในความดูแลของสถาบันที่เหมาะสมสำหรับการดูแลเด็ก ในการพิจารณาถึงหนทางแก้ไขให้คำนึงถึงการควรให้มีความต่อเนื่องในการเลี้ยงดูเด็ก และภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาของเด็ก

ข้อที่ 21

รัฐภาคีซึ่งยอมรับและ / หรือยอมให้มีระบบการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจะประกันว่า ประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุด และจะ

- ก) ประกันว่า การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้กำหนดตามกฎหมายและวิธีพิจารณาที่ใช้บังคับอยู่ และอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารทั้งปวงที่เกี่ยวข้องและเชื่อถือได้ว่า การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมนั้นกระทำได้เมื่อคำนึงถึงสถานภาพของเด็กเป็นบุตรบุญธรรมนั้นกระทำได้เมื่อคำนึงถึงสภาพของเด็กในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดา ญาติพี่น้อง และผู้ปกครองตามกฎหมาย และในกรณีที่น่าจะเป็น บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ให้ความยินยอมอย่างผู้เข้าใจเรื่องต่อการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม โดยได้รับคำปรึกษาตามที่จำเป็น
- ข) ยอมรับว่าการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมข้ามประเทศอาจถือได้ว่า เป็นทางเลือกหนึ่งของการดูแลเด็ก หากไม่สามารถจัดหาผู้อุปถัมภ์ หรือครอบครัวที่รับเป็นบุตรบุญธรรมให้เด็กได้ หรือ ไม่สามารถให้เด็กได้รับการดูแลด้วยวิธีการอันเหมาะสมในประเทศต้นกำเนิดของเด็กนั้น
- ค) ประกันว่า เด็กที่อยู่ในข่ายของการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมข้ามประเทศ จะได้รับมาตรการคุ้มครอง และมาตรฐานเช่นเดียวกับที่ใช้อยู่ในกรณีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมภายในประเทศ
- ง) ดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงเพื่อประกันว่า ในการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมข้ามประเทศนั้น การจัดหาผู้อุปการะแก่เด็ก จะไม่ส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รับประโยชน์ทางการเงินที่ไม่สมควรจากการนั้น
- จ) ส่งเสริมเมื่อเป็นการเหมาะสมซึ่งความมุ่งหมายของข้อนี้ โดยการจัดทำข้อตกลง หรือข้อตกลงทวิภาคี หรือพหุภาคี และภายในกรอบนี้พยายามที่จะประกันว่า การจัดหาผู้อุปถัมภ์แก่เด็กในอีกประเทศหนึ่งนั้น ได้กระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจ

ข้อที่ 22

1. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่า เด็กที่ร้องขอสถานะเป็นผู้ลี้ภัย หรือที่ได้รับการพิจารณาเป็นผู้ลี้ภัย หรือที่ได้รับ การพิจารณาเป็นผู้ลี้ภัยตามกฎหมายหรือกระบวนการภายในหรือระหว่างประเทศที่ใช้บังคับ ไม่ว่าจะมียุติบัตรของเด็กรหรือบุคคลอื่นติดตามมาด้วยหรือไม่ก็ตาม จะได้รับการคุ้มครอง และความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมที่เหมาะสมในการ ได้รับสิทธิที่มีอยู่ตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาฯ นี้ และ ในตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ อันเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนหรือมนุษยธรรม ซึ่งรัฐดังกล่าวเป็นภาคี
2. เพื่อวัตถุประสงค์นี้ รัฐภาคีจะให้ความร่วมมือตามที่พิจารณาว่า เหมาะสมแก่ความพยายามใดๆ ของทั้งองค์การสหประชาชาติ และองค์การระดับรัฐบาล หรือองค์การที่มีในระดับรัฐบาลอื่นที่มีอำนาจ ซึ่งร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติในการคุ้มครองและช่วย

เหลือเด็กเช่นว่า และในการติดตามหาบิดามารดาหรือสมาชิกอื่นของครอบครัวของเด็กผู้ลี้ภัย เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นสำหรับการกลับไปอยู่ร่วมกันใหม่เป็นครอบครัวของเด็ก ในกรณีที่ไม่สามารถค้นพบบิดามารดาหรือสมาชิกอื่น ๆ ของครอบครัว เด็กนั้นจะได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับเด็กที่ถูกพรากจากสภาพครอบครัว ทั้งที่เป็นการถาวรหรือชั่วคราวไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ดังเช่นที่ระบุไว้ในอนุสัญญา

ข้อที่ 23

1. รัฐภาคียอมรับว่าเด็กที่พิการทางร่างกายหรือจิต ควรมีชีวิตที่สมบูรณ์ และปกติสุข ในสถานะที่ประกันในศักดิ์ศรี ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และเอื้ออำนวยให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในชุมชน
2. รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กพิการที่ได้รับการดูแลเป็นพิเศษ และจะสนับสนุนและประกันที่จะขยาย เท่าที่กำลังทรัพยากรจะอำนวย ความช่วยเหลือซึ่งมีการร้องขอ และซึ่งเหมาะสมกับสภาพของเด็ก และสภาพการณ์ของบิดามารดา หรือบุคคลอื่นที่ดูแลเด็ก ไปยังเด็กที่อยู่ในเกณฑ์และผู้ที่ได้รับติดชอบ ในการดูแลเด็ก
3. โดยยอมรับความจำเป็นพิเศษของเด็กพิการ ความช่วยเหลือที่ให้ตามวรรค 2 ของข้อนี้ เป็นการให้เปล่าเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ โดยพิจารณาถึงกำลังทรัพย์ของบิดามารดา หรือบุคคลอื่นที่ดูแลเด็ก และความช่วยเหลือ เช่นว่าจะถูกกำหนดขึ้นเพื่อที่จะประกันว่า เด็กพิการจะสามารถอย่างมีประสิทธิภาพที่จะเข้าถึง และได้รับการศึกษา การฝึกอบรม การบริการดูแลสุขภาพ การบริการเรื่องการฟื้นฟูสภาพ การเตรียมสำหรับการจ้างงาน และโอกาสทางด้านสันตนาการ ในลักษณะที่ส่งเสริมให้เด็กสามารถบรรลุผลสำเร็จอย่างเต็มที่เท่าที่เป็นไปได้ในการเข้าสังคมและการพัฒนาตนเอง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทางวัฒนธรรม และจิตใจด้วย
4. ภายใต้บรรยากาศความร่วมมือระหว่างประเทศ รัฐภาคีจะส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม ในด้านการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน และด้านการรักษาเด็กพิการทางการแพทย์ ทางจิตวิทยา และทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งการเผยแพร่ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิธีฟื้นฟูการศึกษา และการบริการด้านการฝึกอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้รัฐภาคีสามารถปรับปรุงความสามารถและทักษะ และเพิ่มพูนประสบการณ์ในด้านนี้ ในเรื่องนี้ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาควร ได้รับการคำนึงถึงเป็นพิเศษ

ข้อที่ 24

1. รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุดเท่าที่จะหาได้ และสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย และการฟื้นฟูสุขภาพ รัฐภาคีจะพยายามดำเนินการที่จะประกันว่าไม่มีเด็กคนใดถูกกีดรอน สิทธิในการรับบริการดูแลสุขภาพเช่นว่านั้น
2. รัฐภาคีจะให้มีการปฏิบัติตามซึ่งสิทธินี้อย่างเต็มที่ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะดำเนินการที่เหมาะสม ดังนี้
 - ก) ลดการเสียชีวิตของทารก และเด็ก
 - ข) ประกันให้มีการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ที่จำเป็น และการดูแลสุขภาพแก่เด็กทุกคน โดยเน้นการพัฒนาการดูแลสุขภาพขั้นปฐม
 - ค) ค่อกู้ภัย โรคภัย และทุพโภชนาการ รวมทั้งที่อยู่ภายในขอบข่ายของการดูแลสุขภาพขั้นปฐม ซึ่งนอกเหนือจากวิธีการอื่นแล้วยังดำเนินการ โดยการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่พร้อมแล้ว และโดยการจัดหาอาหารที่ถูกต้องหลักโภชนาการ และน้ำดื่มที่สะอาดอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ โดยการพิจารณาถึงอันตราย และความเสี่ยงของมลภาวะแวดล้อม
 - ง) ประกันให้มีการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสมแก่มารดา ทั้งก่อนและหลังคลอด
 - จ) ประกันว่าทุกส่วนของสังคม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็ก จะได้รับข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโภชนาการ และสุขภาพเด็ก เรื่องประโยชน์ของการเลี้ยงดูด้วยนมมารดา เรื่องอนามัยและสุขภาพบิดาสภาพแวดล้อม และเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุ
 - ฉ) พัฒนาการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การแนะนำแก่บิดามารดา และการให้บริการและการศึกษาและในเรื่องการวางแผนครอบครัว
3. รัฐภาคีจะดำเนินการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพทั้งปวง เพื่อที่จะขจัดทางปฏิบัติดั้งเดิมที่เป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก
4. รัฐภาคีรับที่จะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อที่จะให้การดำเนินการให้สิทธิที่ยอมรับในข้อนี้บังเกิดผลอย่างเต็มที่ตามลำดับ เกี่ยวกับเรื่องนี้ความจำเป็นของประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ข้อที่ 25

รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็ก ผู้ซึ่งได้รับการจัดโดยหน่วยงานที่มีอำนาจให้ไปได้รับการดูแลสุขภาพ การคุ้มครอง หรือการบำบัดรักษาสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิต ในอันที่จะได้รับการทบทวน

ทวนการบำบัดรักษาที่ให้แก่เด็กเป็นระยะๆ ตลอดจนสถานะแวดล้อมอื่นๆ ทั้งปวงที่เกี่ยวข้อง
ข้องกับการจัดการดังกล่าว

ข้อที่ 26

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคน ในอันที่จะได้รับประโยชน์จากการประกันสังคม รวมถึงการประกันภัยทางสังคม และจะดำเนินมาตรการที่จำเป็น เพื่อให้สิทธินี้บังเกิดผลอย่างเต็มที่ตามกฎหมายของแต่ละประเทศ
2. ในกรณีที่เหมาะสม การให้ประโยชน์ควรคำนึงถึงทรัพยากร และสถานะแวดล้อมของเด็ก และบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนข้อพิจารณาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอรับประโยชน์ซึ่งกระทำโดยเด็กผู้นั้นหรือตัวแทน

ข้อที่ 27

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคน ในอันที่จะได้รับมาตรฐานของการดำรงชีวิตที่เพียงพอ สำหรับการพัฒนาค้นร่างกาย สมอง จิตใจ ศิลธรรม และสังคมของเด็ก
2. บิดามารดาหรือผู้อื่นที่รับผิดชอบต่อเด็ก มีความรับผิดชอบเบื้องต้นที่จะจัดหาสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาของเด็ก ทั้งนี้ ตามความสามารถและกำลังการเงินของบุคคลเหล่านั้น
3. ตามสถานะและกำลังความสามารถของประเทศ รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะให้ความช่วยเหลือบิดามารดา และผู้อื่นที่รับผิดชอบต่อเด็ก ในการดำเนินตามสิทธินี้ และในกรณีที่จำเป็นรัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุ และแผนงานสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านโภชนาการ เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย
4. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะได้รับชดใช้ค่าเลี้ยงดูเด็กคืนจากบิดามารดาหรือผู้อื่นที่มีความรับผิดชอบทางการเงินต่อเด็ก ทั้งที่อยู่ในรัฐภาคีเองและรัฐอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่บุคคลที่มีความรับผิดชอบทางการเงินต่อเด็กอาศัยอยู่ในรัฐอื่น นอกเหนือจากรัฐที่เด็กอาศัยอยู่ รัฐภาคีจะส่งเสริมการเข้าเป็นภาคีในความตกลงระหว่างประเทศ หรือการจัดทำความตกลงเช่นว่านั้น ตลอดจนการจัดทำข้อตกลงอื่นๆ ที่เหมาะสม

ข้อที่ 28

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา และเพื่อที่จะให้สิทธินี้บังเกิดผลตามลำดับ และบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะ

- ก) จัดการศึกษาในระดับประถมเป็นภาคบังคับที่เด็กทุกคนสามารถเรียนได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- ข) สนับสนุนการพัฒนาของการศึกษาระดับมัธยมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ จัดการศึกษาให้แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน และดำเนินมาตรการที่เหมาะสม เช่นการนำมาใช้ซึ่งการศึกษาแบบให้เปล่า และการเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีจำเป็น
- ค) ทำให้การศึกษาในระดับสูงเปิดกว้างแก่ทุกคนบนพื้นฐานของความสามารถ โดยทุกวิธีการที่เหมาะสม
- ง) ทำให้ข้อมูลข่าวสาร และการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพ เป็นที่แพร่หลาย และเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน
- จ) ดำเนินมาตรการเพื่อสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ และลดอัตราการออกจากโรงเรียนกลางคัน

2. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่า ระเบียบวินัยของ โรงเรียนได้กำหนดขึ้น ในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็ก และสอดคล้องกับอนุสัญญานี้

3. รัฐภาคีจะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อที่จะเกื้อกูลต่อการขจัดความเขลาและการไม่รู้หนังสือทั่วโลก และเอื้ออำนวยให้ได้รับความรู้ทางวิชาการและทางเทคนิค และวิธีการสอนสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ข้อที่ 29

1. รัฐภาคีตกลงว่า การศึกษาของเด็กจะมุ่งไปสู่

- ก) การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน
- ข) การพัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และต่อหลักการที่วางไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ
- ค) การพัฒนาความเคารพต่อบิดามารดาของเด็ก เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา และค่านิยมของเด็กนั่นเอง และต่อค่านิยมของชาติที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ และต่อค่านิยมของชาติถิ่นกำเนิดของเขา และต่ออารยธรรมอื่นๆ ที่แตกต่าง ไปจากของเขาเอง

- ง) การเตรียมเด็กให้มีชีวิตที่มีความรับผิดชอบในสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึกแห่งความเข้าใจกัน สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมิตรภาพในหมู่มวลชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนชาติ กลุ่มศาสนา ตลอดจนในหมู่คนพื้นเมืองดั้งเดิม
- จ) การพัฒนาความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2. ไม่มีความคอนไดในข้อนี้หรือในข้อ 28 ที่จะได้รับการตีความให้เป็นการก้าวก้าวเสรีภาพของบุคคลและองค์กร ในการจัดตั้ง และอำนวยความสะดวกสถาบันทางการศึกษา แต่ทั้งนี้จะต้องเคารพต่อหลักการที่ระบุไว้ในวรรค 1 ของข้อนี้เสมอ และต่อเงื่อนไขที่ว่าการศึกษาที่ให้ในสถาบันเหล่านั้นต้องเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐได้วางไว้

ข้อที่ 30

ในรัฐที่มีชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา หรือกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมอาศัยอยู่ เด็กที่มาจากชนกลุ่มน้อยนั้น หรือที่เป็นชนพื้นเมืองจะต้อง ไม่ถูกปฏิเสธซึ่งสิทธิที่จะปฏิบัติตามวัฒนธรรม ที่จะนับถือและปฏิบัติทางศาสนา หรือสิทธิที่จะใช้ภาษาของคนในชุมชนกับสมาชิกอื่นในกลุ่มเดียวกัน

ข้อที่ 31

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีการพักผ่อน และเวลาพักผ่อน การเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นทางสันตนาการที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก และการมีส่วนร่วมอย่างเสรีในทางวัฒนธรรมและศิลปะ
2. รัฐภาคีจะเคารพ และส่งเสริมสิทธิของเด็ก ที่จะเข้ามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทางวัฒนธรรมและศิลปะ และจะสนับสนุนการใช้โอกาสที่เหมาะสมเท่าเทียมกัน สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ศิลปะ สันตนาการ และการพักผ่อนหย่อนใจ

ข้อที่ 32

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็ก ที่จะได้รับการคุ้มครอง จากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และจากการทำงานใดที่น่าจะเป็นการเสี่ยงอันตราย หรือที่ขัดขวางการศึกษาของเด็ก หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ หรือการพัฒนาทางร่างกาย สมอง จิตใจ ศีลธรรม และสังคมของเด็ก
2. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติ บริหาร สังคม และการศึกษาเพื่อประกันให้มีการดำเนินการตามข้อนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว และ โดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในตราสารระหว่างประเทศอื่นๆ รัฐภาคีจะ

- ก) กำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับการรับเข้าทำงาน
 - ข) กำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมง และสถานภาพการจ้างงาน
 - ค) กำหนดบทลงโทษ หรือวิธีการลงโทษอื่นๆ ที่เหมาะสมเพื่อประกันให้ข้อนี้มีผลใช้บังคับจริงจัง
-

ข้อที่ 33

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง รวมทั้งมาตรการทางนิติบัญญัติ บริหาร สังคม และทางการศึกษาที่จะคุ้มครองเด็กจากการใช้โดยผิดกฎหมายซึ่งยาเสพติด รวมทั้งสารที่มีพิษต่อจิตประสาทอื่น ๆ ที่ได้นิยามไว้ในสนธิสัญญาาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และที่จะป้องกันการใช้เด็กเพื่อการผลิต และค้า โดยผิดกฎหมายซึ่งสารเหล่านั้น

ข้อที่ 34

รัฐภาคีรับที่จะคุ้มครองเด็กจากการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ และการกระทำทางเพศที่มีชอบทุกรูปแบบเพื่อการนี้ รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งมาตรการภายในประเทศ และมาตรการทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อป้องกัน

- ก) การชักจูง หรือบีบบังคับเด็กให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเพศใดๆที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
 - ข) การแสวงหาประโยชน์จากเด็กในการค้าประเวณี หรือการกระทำอื่นๆที่เกี่ยวกับเพศที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
 - ค) การแสวงหาประโยชน์จากเด็กในการแสดงลามกอนาจาร และที่เกี่ยวกับสิ่งลามกอนาจาร
-

ข้อที่ 35

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งในระดับประเทศ ระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อป้องกันการลักพา การขาย หรือการลักลอบค้าเด็ก ไม่ว่าด้วยวัตถุประสงค์ใด หรือในรูปแบบใด

ข้อที่ 36

รัฐภาคีจะคุ้มครองเด็กจากการถูกแสวงหาประโยชน์ทุกรูปแบบอื่นทั้งหมด ที่เป็นผลร้ายต่อสวัสดิภาพของเด็กไม่ว่าในด้านใด

ข้อที่ 37

รัฐภาคีประกันว่า

- ก) จะ ไม่มีเด็กคนใด ได้รับการทรมาน หรือถูกปฏิบัติ หรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้า จะ ไม่มีการลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตที่ไม่มีโอกาสจะได้รับการปล่อยตัว สำหรับความผิดที่กระทำโดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี
- ข) จะ ไม่มีเด็กคนใดถูกตีหรือเฆี่ยนตีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือ โดยผลการ การจับกุม กักขังหรือจำคุกเด็กจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย และจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และให้มีระยะเวลาที่สั้นที่สุดอย่างเหมาะสม
- ค) เด็กทุกคนที่ถูกตีหรือเฆี่ยนตี จะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรม และด้วยความเคารพ ในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ และในลักษณะที่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลในวัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กทุกคนที่ถูกตีหรือเฆี่ยนตีจะถูกแยกต่างหากจากผู้ใหญ่ เว้นแต่จะ พิจารณาเห็นว่า จะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็กที่จะ ไม่แยกเช่นนั้น และเด็กจะมีสิทธิที่จะคง การติดต่อกับครอบครัวทางหนังสือตอบได้ และการเยี่ยมเยียน เว้นแต่ในสภาพการณ์พิเศษ
- ง) เด็กทุกคนที่ถูกตีหรือเฆี่ยนตีจะมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือทางอื่นที่ เหมาะสม โดยพลัน ตลอดจนสิทธิที่จะคัดค้านความชอบด้วยกฎหมายของการตีหรือเฆี่ยนตี ของเขาต่อศาล หรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่นที่เป็นอิสระ และเป็นกลาง และที่จะ ได้รับคำ วินิจฉัยโดยพลันต่อการดำเนินการเช่นว่า

ข้อที่ 38

1. รัฐภาคีรับที่จะเคารพ และประกัน ให้มีความเคารพต่อกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายมนุษยธรรม ระหว่างประเทศที่ใช้บังคับกับรัฐภาคี ในกรณีพิพาทกันด้วยอาวุธซึ่งเกี่ยวข้องกับเด็ก
2. รัฐภาคีจะดำเนินการที่สามารถกระทำได้ทั้งปวงที่จะประกันว่าบุคคลที่มีอายุไม่ถึง 15 ปี จะ ไม่มีส่วนร่วมโดยตรงในการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน
3. รัฐภาคีจะหลีกเลี่ยงการเกณฑ์บุคคลใด ๆ ที่มีอายุไม่ถึง 15 ปี เข้าประจำกองทัพ ในการ เกณฑ์บุคคลที่มีอายุถึง 15 ปีแต่ไม่ถึง 18 ปีนั้น รัฐภาคีจะพยายามเกณฑ์บุคคลที่มีอายุมากที่สุดก่อน
4. ความพันธกรณีภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในอันที่จะคุ้มครองประชาชน พลเรือนในการพิพาทกันด้วยอาวุธนั้น รัฐภาคีจะดำเนินการที่สามารถกระทำได้ทั้ง ปวง ที่จะประกันให้ความคุ้มครอง และดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการพิพาทกันด้วย อาวุธ

ข้อที่ 39

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะส่งเสริมการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการกลับคืนสู่สังคมของเด็กที่ได้รับเคราะห์จากการละเลยในรูปแบบใดๆ การแสวงประโยชน์การกระทำอันมิชอบ การทรมานหรือการลงโทษ หรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือด่าซ้ำ โดยรูปแบบอื่น หรือการพิพาทกันด้วยอาวุธ การฟื้นฟูหรือการกลับคืนสู่สังคมที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะส่งเสริมการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการกลับคืนสู่สังคมของเด็กที่ได้รับเคราะห์จากการละเลยในรูปแบบใดๆ การแสวงประโยชน์การกระทำอันมิชอบ การทรมานหรือการลงโทษ หรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือด่าซ้ำ โดยรูปแบบอื่น หรือการพิพาทกันด้วยอาวุธ การฟื้นฟูหรือการกลับคืนสู่สังคมดังกล่าว จะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ การเคารพตนเอง และศักดิ์ศรีของเด็ก

ข้อที่ 40

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ที่จะได้รับการปฏิบัติต่อในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรี และคุณค่าของเด็ก ซึ่งจะเสริมความเคารพของเด็กต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่น และในลักษณะที่ต้องคำนึงถึงอายุของเด็ก และความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม และการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม
2. เพื่อการนี้ และ โดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับตราสารระหว่างประเทศ รัฐภาคีประกันว่า
 - ก) จะ ไม่มีเด็กคนใดถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยเหตุแห่งการกระทำหรือละเว้นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นเกิดขึ้น
 - ข) เด็กทุกคนถูกกล่าวหา หรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกันดังต่อไปนี้
 1. ได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่า มีความผิดตามกฎหมาย
 2. ได้รับการแจ้งข้อหาทันทีและ โดยตรง และ ในกรณีที่เหมาะสม โดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย และจะ ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือทางอื่นที่เหมาะสม เพื่อการเตรียมและการสู้คดีของเด็ก

3. ได้รับการตัดสินใจโดยไม่ชักช้า โดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจ เป็นอิสระและเป็นกลาง ในการพิจารณาความอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ทั้งนี้ ให้มีความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เว้นเสียแต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าจะไม่เป็นประโยชน์สูงสุดกับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคำนึงถึงอายุของเด็ก หรือสถานการณ์ บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย
4. จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือสารภาพผิด สามารถซักถามหรือซักค้านพยาน และให้พยานของตนเข้ามามีส่วนร่วม และให้มีการซักถามพยานแทนตนภายใต้เงื่อนไขแห่งความเท่าเทียมกัน หากพิจารณาว่าได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ก็ให้การวินิจฉัย หรือมาตรการใดที่กำหนดโดยผลของการวินิจฉัยนั้น ได้รับการทบทวนโดยหน่วยงานหรือองค์กรตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลางในระดับสูงขึ้นไป
5. ให้มีความช่วยเหลือของล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากเด็กไม่สามารถเข้าใจ หรือพูดภาษาที่ใช้อยู่
6. ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา ให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กอย่างเต็มที่

3. รัฐบาลจะหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและสถาบัน ซึ่งจะ ใช้เป็นการเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่า ได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- ก) การกำหนดอายุขั้นต่ำ ซึ่งเด็กที่มีอายุต่ำกว่านั้นจะถูกถือว่า ไม่มีความสามารถที่จะฝ่าฝืนกฎหมายอาญาได้
- ข) เมื่อเห็นว่าเหมาะสม และเป็นที่ยังปรารถนา ให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่อยู่

4. การดำเนินงานต่างๆ เช่นคำสั่งให้มีการดูแล แนะนำ และควบคุม การให้คำปรึกษา การภาคทัณฑ์ การอุปการะดูแล แผนงานการศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพ และทางอื่น นอกเหนือจากการให้สถาบันเป็นผู้ดูแล จะต้องมีไว้เพื่อประกันว่า เด็กจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก และได้สัดส่วนกับทั้งสภาพการณ์ และความผิดของเด็ก

ข้อที่ 41

ไม่มีส่วนใดในอนุสัญญาฯ จะมีผลกระทบต่อบทบัญญัติใดๆ ซึ่งชักจูงให้สิทธิของเด็ก บังเกิดผลมากกว่า ซึ่งอาจปรากฏอยู่ใน

- กฎหมายของรัฐภาคี หรือ
- กฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลใช้บังคับกับรัฐนั้น

ส่วนที่ 2

ข้อที่ 42

รัฐภาคีรับที่จะดำเนินการให้หลักการและบทบัญญัติในอนุสัญญาฯ เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง ทั้งแก่ผู้ใหญ่และเด็ก ด้วยวิธีการที่เหมาะสมและจริงจัง

ข้อที่ 43

1. เพื่อวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบความคืบหน้าของรัฐภาคี ในการทำให้พันธกรณีซึ่งจะต้องดำเนินการตามอนุสัญญาฯ บังเกิดผล ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้น ซึ่งจะทำหน้าที่ดังที่กำหนดไว้ต่อไป
2. ให้คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญสิบคน ที่มีสถานะทางศีลธรรมสูง และเป็นที่ยอมรับในความสามารถในด้านที่อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึง รัฐภาคีจะเลือกตั้งสมาชิกจากคณะกรรมการจากคนชาติของตน และสมาชิกของคณะกรรมการนี้จะทำหน้าที่ในฐานะส่วนตัว ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงการกระจายทางภูมิศาสตร์หรืออย่างเป็นธรรม และคำนึงถึงระบบกฎหมายหลัก
3. ให้มีการเลือกตั้งของสมาชิกของคณะกรรมการ โดยการลงคะแนนลับจากรายชื่อบุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อ โดยรัฐภาคี รัฐภาคีแต่ละรัฐอาจเสนอนามบุคคลจากคนชาติของตนได้หนึ่งคน
4. การเลือกตั้งคณะกรรมการครั้งแรก จะมีขึ้นไม่ช้ากว่าหกเดือนหลังจากวันที่อนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้ และหลังจากนั้น ให้มีการเลือกตั้งอีกทุกสองปี หนึ่งอย่างน้อยสี่เดือนก่อนวันเลือกตั้งแต่ละครั้ง เลขานุการสหประชาชาติจะทำหนังสือเชิญรัฐภาคีให้เสนอนามผู้สมัครภายในสองเดือน หลังจากนั้นเลขานุการฯ จะจัดทำรายชื่อตามลำดับอักษรของผู้ที่ได้รับการเสนอนาม โดยระบุถึงรัฐภาคีที่เป็นผู้เสนอนาม และส่งรายชื่อไปยังรัฐภาคีอนุสัญญาฯ
5. การเลือกตั้งจะกระทำขึ้นในการประชุมของรัฐภาคี ซึ่งจัด โดยเลขานุการฯ ณ สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ ในการประชุมดังกล่าว ซึ่งสองในสามของรัฐภาคี ประกอบขึ้นเป็นองค์ประชุมนั้น บุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกของคณะกรรมการ คือ ผู้ที่ได้รับ

คะแนนเสียงมากที่สุด และได้รับเสียงข้างมากเด็ดขาดจากผู้แทนรัฐภาคีที่เข้าร่วมและออกเสียง

6. สมาชิกของคณะกรรมการจะได้รับเลือกตั้งให้อยู่ในวาระคราวละสี่ปี และจะมีสิทธิได้รับเลือกตั้งซ้ำหากได้รับการเสนอนามอีก สมาชิกห้าคนของสมาชิกทั้งหมดที่ได้รับการเลือกตั้งในครั้งแรกจะหมดวาระเมื่ออยู่ในตำแหน่งครบสองปี ประธานของที่ประชุมจะเป็นผู้เลือกนามของสมาชิกทั้งห้า นั้น โดยการจับฉลากทันทีหลังจากการเลือกตั้งครั้งแรก

7. หากมีสมาชิกคนใดของคณะกรรมการเสียชีวิต หรือลาออก หรือประกาศว่าไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ได้อีกต่อไป ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด รัฐภาคีที่เสนอนามสมาชิกผู้นั้นจะแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญอีกคนหนึ่งจากบรรดาคนชาติของตนเพื่อทำหน้าที่ตามวาระที่เหลือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของคณะกรรมการ

8. คณะกรรมการจะกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับการประชุมของตนเอง

9. คณะกรรมการจะเลือกเจ้าหน้าที่ของตน โดยมีวาระสองปี

10. การประชุมของคณะกรรมการ โดยปกติจะจัด ณ สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ หรือ ณ สถานที่อื่นที่สะดวกซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการ โดยปกติคณะกรรมการจะประชุมเป็นประจำทุกปี ระยะเวลาการประชุมของคณะกรรมการจะได้รับการกำหนดและทบทวนในกรณีจำเป็น โดยการประชุมของรัฐภาคีของอนุสัญญาฯ นี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของสมัชชาใหญ่

11. เลขานุการสหประชาชาติจะจัดเจ้าหน้าที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น สำหรับการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลของคณะกรรมการภายใต้อนุสัญญาฯ นี้

12. โดยความเห็นชอบของสมัชชาใหญ่ สมาชิกของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นภายใต้อนุสัญญาฯ นี้ จะได้รับเงินตอบแทนจากแหล่งเงินของสหประชาชาติ ตามข้อกำหนด และเงื่อนไขที่สมัชชาใหญ่เป็นผู้กำหนด

ข้อที่ 44

1. รัฐภาคีรับที่จะเสนอรายงานต่อคณะกรรมการ โดยผ่านเลขานุการสหประชาชาติในเรื่องมาตรการต่างๆ ที่รัฐบาลรับเอา ซึ่งทำให้สิทธิได้รับการรับรองในอนุสัญญาฯ นี้บังเกิดผล และในเรื่องความคืบหน้าของการใช้สิทธิเหล่านั้น

- ก) ภายในสองปี นับจากวันที่อนุสัญญาฯ นี้มีผลใช้บังคับต่อรัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง
- ข) ทุกๆห้าปี หลังจากนั้น

2. รายงานที่ทำขึ้นตามข้อนี้ จะระบุถึงปัจจัยและปัญหาต่างๆ ถ้ามี ที่ส่งผลกระทบต่อระดับการปฏิบัติตามพันธกรณีตามอนุสัญญาฯ นี้ ให้รายงานเหล่านั้นมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอ

สำหรับให้คณะกรรมการเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงการดำเนินตามอนุสัญญาในประเทศที่เกี่ยวข้อง

3. รัฐบาลที่ได้เสนอรายงานฉบับแรกเริ่มที่สมบูรณ์ให้แก่คณะกรรมการแล้วไม่จำเป็นต้องให้ข้อมูลข่าวสารพื้นฐานที่ได้ให้ไว้แล้วแต่ต้นอีกในรายงานฉบับต่อไป ที่เสนอตามนัดแห่งวรรค 1 (ก) ของข้อนี้
4. คณะกรรมการอาจขอข้อมูลข่าวสาร ที่เกี่ยวกับการดำเนินตามอนุสัญญานี้เพิ่มเติมจากรัฐภาคี
5. คณะกรรมการจะรายงานกิจกรรมของตนต่อสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ โดยผ่านคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมทุกๆ สองปี
6. รัฐบาลจะทำให้รายงานดังกล่าว เป็นที่ทราบกันอย่างกว้างขวางในประเทศตน

ข้อที่ 45

เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามอนุสัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านที่อนุสัญญาครอบคลุมถึง

- ก) ทบวงการชำนาญพิเศษต่างๆ องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ และองค์กรอื่นๆ ของสหประชาชาติ มีสิทธิเข้าร่วมในการพิจารณาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามทบัญญัติต่างๆ ของอนุสัญญานี้ที่อยู่ในขอบข่ายอำนาจขององค์กรเหล่านั้น คณะกรรมการอาจเชิญทบวงการชำนาญพิเศษ องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติและองค์กรที่มีอำนาจอื่นๆ ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาว่าเหมาะสมมาให้คำปรึกษาเฉพาะด้าน ในเรื่องการปฏิบัติตามอนุสัญญานี้ในเรื่องที่อยู่ในขอบข่ายอำนาจขององค์กรเหล่านั้น คณะกรรมการอาจเชิญทบวงการชำนาญพิเศษ องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ และองค์กรของสหประชาชาติอื่นๆ ให้เสนอรายงานเรื่องการปฏิบัติตามอนุสัญญาในเรื่องที่อยู่ในขอบข่ายกิจกรรมขององค์กรนั้นๆ
- ข) คณะกรรมการจะนำส่งรายงานใดๆ จากรัฐภาคีที่มีคำร้อง หรือที่ระบุความต้องการคำปรึกษา หรือความช่วยเหลือทางเทคนิค พร้อมด้วยข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการต่อคำร้องขอ หรือข้อระบุความต้องการเหล่านั้น หากมีไปยังทบวงการชำนาญพิเศษ องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ และองค์กรที่มีอำนาจอื่นๆ ตามที่พิจารณาเห็นเหมาะสม
- ค) คณะกรรมการอาจเสนอแนะต่อสมัชชาใหญ่ ขอให้เลขาธิการฯ ดำเนินการศึกษาในนามคณะกรรมการ ในประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวกับสิทธิของเด็ก

- ง) คณะกรรมการอาจจัดทำข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะทั่วไป โดยอาศัยข้อมูลข่าวสารที่ได้รับตามข้อ 44 และ 45 ของอนุสัญญาฯ ข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะทั่วไปดังกล่าว จะถูกส่งไปให้รัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง และรายงานไปยังสมัชชาใหญ่พร้อมข้อวิจารณ์จากรัฐภาคี หากมี

ส่วนที่ 3

ข้อที่ 46

อนุสัญญานี้จะเปิดให้มีการลงนามโดยรัฐทั้งปวง

ข้อที่ 47

อนุสัญญานี้ต้องได้รับการสัตยาบัน เลขานุการสหประชาชาติจะเป็นผู้เก็บรักษาสัตยาบันสาร

ข้อที่ 48

อนุสัญญานี้จะยังคงเปิดสำหรับการภาคยานุวัติโดยรัฐ เลขานุการสหประชาชาติจะเป็นผู้เก็บรักษาภาคยานุวัติสาร

ข้อที่ 49

1. อนุสัญญานี้จะมีผลใช้บังคับในวันที่สามสิบ นับจากวันที่สัตยาบันสาร หรือภาคยานุวัติสารฉบับที่สี่สิบได้มอบไว้กับเลขานุการสหประชาชาติ
 2. สำหรับรัฐแต่ละรัฐที่ให้สัตยาบัน หรือภาคยานุวัติอนุสัญญานี้ ภายหลังจากการมอบสัตยาบันสาร หรือภาคยานุวัติสารฉบับที่สี่สิบไว้แล้ว อนุสัญญานี้จะมีผลใช้บังคับกับรัฐนั้นๆ ในวันที่สามสิบนับจากวันที่รัฐนั้นได้มอบสัตยาบันสารหรือภาคยานุวัติสาร
-

ข้อที่ 50

1. รัฐภาคีใดๆ อาจเสนอข้อแก้ไข และยื่นต่อเลขานุการสหประชาชาติจากนั้นเลขานุการสหประชาชาติจะต้องส่งข้อแก้ไขที่เสนอมานั้นต่อรัฐภาคีต่างๆ พร้อมกับคำร้องขอให้รัฐภาคีระบุว่า คนต้องการให้มีการประชุมของรัฐภาคี เพื่อวัตถุประสงค์ในการพิจารณาและลงคะแนนเสียงต่อข้อเสนอแนะหรือไม่ ในกรณีที่อยู่ในสี่เดือนนับจากวันที่ได้ส่งข้อเสนอแนะ มีรัฐภาคีจำนวนอย่างน้อยที่สุดหนึ่งในสามเห็นด้วยกับการจัดประชุมดังกล่าว เลขานุการสหประชาชาติจะจัดประชุมภายใต้การสนับสนุนของสหประชาชาติ ข้อแก้ไขใดๆ ที่รัฐภาคีส่วนใหญ่ซึ่งเข้าประชุม และลงคะแนนเสียงในการประชุมได้รับเอาไว้ จะถูกเสนอต่อสมัชชาใหญ่เพื่อให้เห็นชอบ

2. ข้อแก้ไขที่ได้รับการรับเอาตามวรรค 1 ของข้อนี้ จะมีผลใช้บังคับเมื่อได้รับความเห็นชอบจากสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ และได้รับการยอมรับโดยเสียงส่วนใหญ่จำนวนสองในสามของรัฐภาคี
3. เมื่อข้อแก้ไขนี้มีผลใช้บังคับ ข้อแก้ไขนั้นจะมีผลผูกพันกับรัฐภาคีที่ให้การยอมรับ รัฐภาคีอื่นจะยังคงผูกพันตามบทบัญญัติของอนุสัญญา¹ และตามข้อแก้ไขก่อนหน้านั้นใดๆ ที่รัฐภาคีดังกล่าวได้ให้การยอมรับแล้ว

ข้อที่ 51

1. เลขานุการสหประชาชาติจะรับ และเวียนให้รัฐทั้งปวง ซึ่งด้วยข้อสงวนที่รัฐได้กำหนดไว้เมื่อเวลาให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติ
2. ห้ามมิให้ตั้งข้อสงวนที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความมุ่งหมายของอนุสัญญานี้
3. อาจถอนข้อสงวนในเวลาใดก็ได้ โดยการแจ้งการถอนนั้นแก่เลขานุการสหประชาชาติ ซึ่งจะแจ้งให้รัฐทั้งปวงทราบต่อไป การแจ้งดังกล่าว มีผลตั้งแต่วันที่เลขานุการสหประชาชาติได้รับการแจ้งนั้น

ข้อที่ 52

รัฐภาคีอาจบอกเลิกอนุสัญญานี้ โดยการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร ไปยังเลขานุการสหประชาชาติ การบอกเลิกจะมีผลหนึ่งปีหลังจากวันที่เลขานุการสหประชาชาติ ได้รับการแจ้งดังกล่าว

ข้อที่ 53

เลขานุการสหประชาชาติได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้เก็บรักษาอนุสัญญานี้

ข้อที่ 54

- คำนับของอนุสัญญานี้ ซึ่งทำไว้เป็นภาษาอาหรับ จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และสเปน มีความถูกต้องเท่าเทียมกัน จะเก็บรักษาไว้กับเลขานุการสหประชาชาติ
- เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้มีอำนาจเต็มที่ลงนามข้างท้ายนี้ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยชอบจากรัฐบาลของตนได้ลงนามในอนุสัญญานี้¹

¹ เอกสารเผยแพร่ของ ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเนด โดยการสนับสนุน โดย องค์การ ยูนิเซฟ ประเทศไทย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

การสื่อสารนับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยที่มีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์อัน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค แม้การสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความตายของมนุษย์เหมือนกับปัจจัยสี่ข้างต้น การที่จะได้มาซึ่งปัจจัยสี่นั้นย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่แน่นอน มนุษย์อาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือ การสื่อสารนับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยที่มีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์อัน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค แม้การสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความตายของมนุษย์เหมือนกับปัจจัยสี่ข้างต้น การที่จะได้มาซึ่งปัจจัยสี่นั้นย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่แน่นอน มนุษย์อาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของคนและเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม การสื่อสารเป็นพื้นฐานของการติดต่อของมนุษย์และเป็นเครื่องมือสำคัญของสังคม

ประมะ สตะเวทิน (2533 : 65) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” โดยผ่านสื่อ กระบวนการสื่อสารจึงประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องสื่อและผู้รับสาร

จอร์จ เกร็บเนอร์ (George Gerber, 1956 อ้างใน นาริกานต์ พราหมนิก หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารคือ กระบวนการที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์กันในสภาพทางสังคมเฉพาะ

โรเจอร์ส (Rogers, 1973) นักวิจัยด้านการสื่อสารได้ให้ความหมาย ของการสื่อสารที่สามารถนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ไว้ว่า “การสื่อสาร” คือ กระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสาร ถูกส่งจากแหล่งสาร ไปยังผู้รับสารด้วยเจตนา ที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร” วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสาร คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อให้ก่อเกิดผลบางประการในตัวผู้รับสาร โดยเกิดจากความตั้งใจของแหล่งสาร ซึ่งผลของการสื่อสารมี 3 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงในระดับความรู้ (Change in Receiver's knowledge)
2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Change in Receiver's attitude)
3. การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม (Change in Receiver's behavior)

การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ประเภทนี้ จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารแล้วจะก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น และจะมีผลทำให้เกิดทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งนั้น

กระบวนการสื่อสารจะเกิดขึ้นเมื่อผู้รับสารแปลงเนื้อหาสารให้เป็นรหัส คือ แปลงข่าวสาร ความคิดเห็น ทัศนคติหรือความรู้สึกใด ๆ ให้อยู่ในลักษณะที่สามารถถ่ายทอด ไปยังผู้อื่นได้ แล้วส่งเนื้อหาที่แปลงนี้ออกไปสู่ผู้รับ โดยผ่านช่องทางการสื่อสาร กระบวนการสื่อสารจะสมบูรณ์เมื่อเนื้อหาสารที่ส่งเป็นรหัสไปสู่ผู้รับสารนั้น ได้ถูกถอดออก และผู้รับสาร ได้รับรู้เนื้อหาสารที่ส่งไปนั้น แต่การที่จะตรงตามที่ผู้ส่งสารต้องการหรือไม่ก็แล้วแต่ประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสารจะเกิดขึ้นเมื่อผู้รับสารแปลงเนื้อหาสารให้เป็นรหัส คือ แปลงข่าวสาร ความคิดเห็น ทัศนคติหรือความรู้สึกใด ๆ ให้อยู่ในลักษณะที่สามารถถ่ายทอด ไปยังผู้อื่นได้ แล้วส่งเนื้อหาที่แปลงนี้ออก ไปสู่ผู้รับ โดยผ่านช่องทางการสื่อสาร กระบวนการสื่อสารจะสมบูรณ์เมื่อเนื้อหาสารที่ส่งเป็นรหัสไปสู่ผู้รับสารนั้น ได้ถูกถอดออก และผู้รับสาร ได้รับรู้เนื้อหาสารที่ส่งไปนั้น แต่การที่จะตรงตามที่ผู้ส่งสารต้องการหรือไม่ก็แล้วแต่ประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสารปฏิภริยาซ้อนกลับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือข่าวสารของผู้รับสาร ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาว่าการสื่อสารบรรลุผลสำเร็จหรือไม่

องค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 4 ประการ ซึ่งได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อและผู้รับสารของกระบวนการสื่อสารนั้น ช่องทางการสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดว่า ช่องทางการสื่อสารใดที่ผู้ส่งสารจะใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จอันจะทำให้เกิดความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมแก่ผู้รับสารในทางที่ตนปรารถนาได้

ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell, 1948 : 37-51) ศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์ ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งครอบคลุมกระบวนการ หรือขั้นตอนการสื่อสาร ไว้ได้มากที่สุด ตั้งแต่การสื่อสารในแบบง่าย จนถึงแบบซับซ้อนที่สุด ในองค์ประกอบการสื่อสารนั้น จะประกอบด้วย

Who	(ใคร)
Says what	(พูดอะไร)
In which channel	(ผ่านสื่อใด)
To whom	(กับใคร)
With what effect	(มีผลอย่างไร)

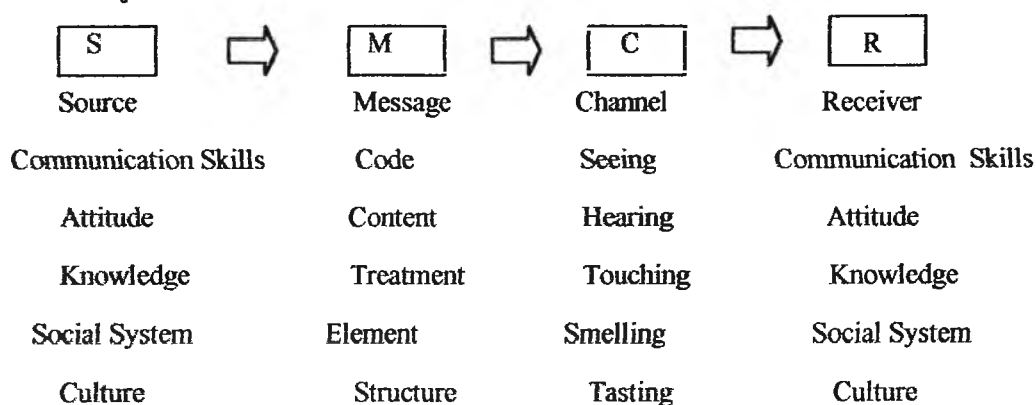
ลาสเวลล์ (Lasswell) ได้กล่าวต่อไปว่า การศึกษากระบวนการสื่อสาร หรือประสิทธิผลของการสื่อสาร จะเน้นการตั้งคำถามใดคำถามหนึ่ง สำหรับการศึกษาตัวผู้ส่งสาร จะศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแรงกดดัน และกำหนดพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้รับสาร ซึ่งเรียกว่า การวิเคราะห์ผู้ส่งสาร (Control Analysis) ผู้ที่ศึกษาเนื้อหาสาระจะทำการวิเคราะห์สาร (Content Analysis) สำหรับผู้ที่ศึกษาอิทธิพลข้อดี ข้อเสียของสื่อต่าง ๆ เรียกการศึกษานี้ว่า การวิเคราะห์อิทธิพลของการสื่อสาร (Media Analysis) อีกทั้งยังมีการศึกษาถึงอิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อผู้รับสาร (Effect Analysis) ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเน้นไปในเรื่องของการวิเคราะห์ผู้ส่งสาร การวิเคราะห์สาร รวมไปถึงช่องทางของสาร ซึ่งต้องทำการศึกษาเรื่องขององค์ประกอบการศึกษาของ เดวิด เบร์โล ด้วย (อ้างในกรองทอง เพ็ชรวงษ์, 2544 หน้า 16)

เดวิด เบร์โล (Berlo, 1960 อ้างในสิทธิสร มงคลชาติ, 2544 หน้า 32-36) ศาสตราจารย์ทางการสื่อสารที่มหาวิทยาลัย Michigan State ได้เสนอรายละเอียดปลีกย่อยในองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งรายละเอียดปลีกย่อยนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงไร หรือได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร 6 ประการ คือ

1. แหล่งสาร (Communication Source)
2. ผู้เข้ารหัส (Encoder)
3. สาร (Message)
4. ช่องทางหรือสื่อ (Channel)
5. ผู้ถอดรหัส (Decoder)
6. ผู้รับสาร (Communication Receiver)

เบร์โล (Berlo, 1960) ได้เอาแหล่งสาร และผู้เข้ารหัสมารวมไว้ในองค์ประกอบเดียวกันคือ Source และได้นำเอาผู้ถอดรหัสกับผู้รับสารมารวมเป็น Receiver และได้อธิบายไว้ว่า การสื่อสารจะประสบประสิทธิผลหรือไม่ ขึ้นอยู่กับประสิทธิผลขององค์ประกอบต่าง ๆ และได้แสดงปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบไว้ในแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร

แผนภูมิแบบจำลองกระบวนการสื่อสารของเบร์โล



เกศินี จุฑาวิจิตร (2540 : 13) กล่าวไว้ว่า จุดเด่นของแบบจำลองของเบอร์โลนีอยู่ที่การแสดงให้เห็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ ซึ่งมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการสื่อสาร ทั้งกระบวนการ

ปรมะ สตะเวทิน (2540 : 61) ได้กล่าวถึงกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ แหล่งสาร สาร ช่องสาร และผู้รับสารว่า เป็นตัวกำหนดถึงประสิทธิผลของการสื่อสาร คือหากองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารมีประสิทธิภาพสูง ประสิทธิผลของการสื่อสารจะมีมากในทางตรงข้าม หากองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารมีประสิทธิภาพต่ำ การสื่อสารก็จะมีประสิทธิผลน้อย ทั้งนี้ในกระบวนการสื่อสารนั้นองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบ จะมีผลกระทบซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีผลต่อการสื่อสารด้วย ดังนั้นประสิทธิผลของการสื่อสารจะมีมากที่สุดก็ต่อเมื่อองค์ประกอบมีประสิทธิภาพสูงที่สุด

1. ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร (Source)

หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิด เหตุการณ์ต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ ส่งต่อไปยังผู้รับสาร (Receiver) ผู้ส่งสารนี้อาจจะเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือบุคคลหลายคน เช่น สถาบัน องค์กร สถานีวิทย สถานีโทรทัศน์ เป็นต้น

อรรณ บิลันธนโรวาท (2542 : 119-133) กล่าวถึงความสำคัญของผู้ส่งสารไว้ว่า “ผู้ส่งสารมีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ข่าวสาร ด้วยคุณลักษณะของผู้ส่งสารเอง”

พัชนี เขจรธยา และคณะ (2538) กล่าวถึงผู้ส่งสาร (sender of source) คือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่ม เริ่มต้นส่งสาร ไปให้อีกบุคคลหนึ่ง หรือผู้ที่ทำหน้าที่ส่งสารผ่านช่องทางสารไปยังผู้รับสาร ดังนั้นผู้ส่งสารจึงมีบทบาทในการชี้แนะว่า พฤติกรรมการสื่อสารในสถานการณ์หนึ่ง ๆ นั้นจะเป็นไปในรูปใด และมีผลอย่างไร

ผู้ส่งสาร จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสาร ซึ่งมีส่งกำหนดประสิทธิผลของการสื่อสาร

คุณลักษณะของการสื่อสาร

เมื่อคนเราทำการสื่อสาร ปัจจัยในตัวเราหลายอย่างที่มีผลต่อสารที่เราส่งออกไป หรือการแปลความสารที่เรารับกลับมา

พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์ (2526) กล่าวว่าผู้ส่งสารที่ดี ต้องมีความพร้อมในการสื่อสาร กล่าวคือ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ มีความรับผิดชอบในสาร เข้าใจวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ควบคุมความรู้สึกและความเชื่อมั่นของตนเองขณะสื่อสารได้ พฤติกรรมการสื่อสารที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาร นอกจากนี้ต้องประกอบไปด้วยปัจจัยที่สนับสนุนประสิทธิผลของการสื่อสาร (อ้างใน กรองทอง เพ็ชรวงศ์ , 2544 หน้า 18)

ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร (Source) ควรมีลักษณะที่ดี ดังนี้

1.1 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญในการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยให้ผู้ส่งสารสามารถวิเคราะห์จุดประสงค์และความต้องการในการสื่อสารได้ รวมถึงรู้จักเลือกสื่อ และภาษาที่เหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละกลุ่ม

1.2 ทศนคติ (Attitudes) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยทัศนคติแบ่งออกเป็น

1.2.1 ทัศนคติต่อตนเอง เป็นการส่งสารที่ผู้ส่งสารประเมินตนเอง กล่าวคือ ผู้ส่งสารอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ซึ่งถือเป็นทัศนคติในทางลบ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้ส่งสารอาจมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองก็ได้ ทัศนคติต่อตนเองมีผลสืบเนื่องมาจากบุคลิกภาพด้วย และยังมีผลต่อการสร้างสารอย่างมาก

1.2.2 ทัศนคติต่อเนื้อหา เป็นทัศนคติที่ผู้ส่งสารจะมีต่อเนื้อหาของสารที่เขาจะส่ง

1.2.3 ทัศนคติต่อผู้รับสาร หรือบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการสื่อสาร กล่าวคือ ถ้าผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ก็จะทำให้การสื่อสารแตกต่างกันออกไป

1.3 ระดับความรู้ (Knowledge Level) ผู้ส่งสารจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในข่าวสารที่จะส่งไปก่อน เพื่อสามารถถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้รับได้ ความรู้ที่จำเป็น สำหรับการสื่อสารประกอบด้วย

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สื่อสาร คนเราย่อมสื่อสารเรื่องที่เรามีความรู้อย่างดี ได้ดีกว่าเรื่องที่เราไม่รู้หรือรู้เพียงเล็กน้อย การมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สื่อสารมากเพียงพอ เราจะส่งเนื้อหาที่ถูกต้อง และครบถ้วน

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับคู่สื่อสารของคน การมีความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่เราจะสื่อสารด้วย จะช่วยให้เราสามารถสื่อสารได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น นักพูด นักการสื่อสารทั้งหลายต้องวิเคราะห์ผู้รับสารของตนว่าเป็นใคร เพศ วัย การศึกษา อาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา ความสนใจเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจัดเรื่องราวและวิธีการสื่อสารของตนให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

1.4 ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural System) หรือพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-Cultural Background) บุคคลมีพื้นฐานทางสังคมต่างกัน วัฒนธรรมต่างกัน จะมีการสื่อสารที่แตกต่างกันไปด้วย เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้ส่งสาร จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสาร นอกจากนั้นผู้ส่งสารยังจะต้องทราบถึงพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสารก่อนจึงจะสามารถทำการสื่อสารให้ได้ผลดี

นอกจากปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้ส่งสารที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ออวอร์ธ ปีลันธน์ โอวาท (2542 : 119-122) ยังกล่าวถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) ว่า ความน่าเชื่อถือ เป็นคุณลักษณะภายนอกของผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้รับสาร ความน่าเชื่อถือขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ ความสามารถกับความชำนาญ (Competence or Expertness) และความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้ ผู้รับสารต้องรับรู้ (Perceive) ว่ามีอยู่ในตัวผู้ส่งสาร ความน่าเชื่อถือนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ส่งสารจะประกาศให้ผู้อื่นทราบ แล้วได้รับการยอมรับ หากแต่เป็นสิ่งที่ผู้รับสารมองเห็น รับรู้ และเชื่อ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่เกิดจากการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ พบว่าผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูงในสายตาของผู้รับสาร จะบรรลุผลทางการสื่อสารมากกว่าผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือต่ำ

ฮอฟแลนด์, เจนิส และ เคลลี (Hovland, Janis and Kelly, 1953) กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expertise) ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) และความดึงดูดใจ (Attractiveness)

เบททิงเฮาส์ (Bettinghaus, 1980) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมี 3 ประการ คือ

1. ความปลอดภัยหรือความน่าไว้วางใจของผู้ส่งสาร ได้แก่ ลักษณะของผู้ส่งสารที่มี

ความเป็นมิตร ไม่เห็นแก่ตัว มีความยุติธรรม มีความจริงใจ มีจริยธรรม ให้อภัย เป็นต้น

2. คุณลักษณะของผู้ส่งสาร ได้แก่ ความประทับใจของผู้รับสารที่มีต่อความสามารถของผู้ส่งสาร เช่น การมีประสบการณ์ การมีอำนาจ ความฉลาด ความเชี่ยวชาญของผู้ส่งสาร เป็นต้น

3. บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร ได้แก่ ความเป็นกันเองกับผู้รับสาร ความคล่องตัว ของผู้ส่งสาร ความกระตือรือร้น เป็นต้น

นอกจากนี้สถานภาพก็เป็นตัวกำหนดความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารด้วย กล่าวคือ

1. บุคคลที่เป็นผู้ส่งสารที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้รับสาร สถานภาพจะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง

2. บุคคลที่เป็นผู้ส่งสารอาจมีสถานภาพสูงแต่มีความน่าเชื่อถือต่ำ หรือในทางตรงข้าม อาจมีสถานภาพต่ำแต่มีความน่าเชื่อถือสูง

ในขณะที่ เบเรลสัน, ลาร์ซาลด์ และแมคฟี (Berelson, Lazarfald and McPhee : 1954) กล่าวว่าผู้ส่งสารที่มีคุณลักษณะเป็นผู้นำความคิดเห็น จะได้รับความเชื่อถือจากผู้รับสาร แม้ผู้ส่งสารจะไม่ได้มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้รับสารแต่อย่างใด

จากการวิจัยความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ซึ่งได้พัฒนาโดยเบอร์โลและคณะ (Berlo, 1966) วิเคราะห์ออกมาได้ข้อสรุปว่ามีปัจจัย 3 ประการ ที่ผู้รับสารมักใช้ในการตัดสินใจความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ได้แก่

1. ปัจจัยที่สร้างความอุ่นใจ (Safety Factor) ผู้ส่งสารที่จะมีคุณสมบัติด้านนี้ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

- ใจดี (Kind)
- เข้ากับคนอื่นได้ง่าย (Congenial)
- มีความเป็นเพื่อน (Friendly)
- ไม่ขัดคอใคร (Agreeable)
- น่าคบ (Pleasant)
- สุภาพ (Gentle)
- ไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish)
- ยุติธรรม (Just)
- รู้จักให้อภัย (Forgiving)

- เอื้อเฟื้อ (Hospitable)
- ร่าเริง (Cheerful)
- มีศีลธรรม (Ethical)
- อคทน (Patient)
- สงบเยือกเย็น (Calm)

2. ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร (Qualification Factor) ส่วนใหญ่ปัจจัยนี้จะเน้นความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ของผู้ส่งสาร คุณสมบัติเหล่านี้ อาทิ

- มีประสบการณ์ด้านใดด้านหนึ่ง (Experienced)
- ได้รับการฝึกฝน (Trained)
- มีความชำนาญ (Skilled)
- มีอำนาจในหน้าที่ (Authoritative)
- มีความสามารถ (Able)
- มีไหวพริบ (Intelligent)

3. ปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (Dynamism Factor) ปัจจัยนี้คือ ปัจจัยที่แสดงความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น ต่อความเดือดร้อนของผู้รับสารลักษณะเหล่านี้ ได้แก่

- เป็นฝ่ายรุก (Agressive)
- รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathic)
- ตรงไปตรงมา (Frank)
- กล้า (Bold)
- กระตือรือร้น (Active)
- รวดเร็ว (Fast)
- คล่องแคล่ว (Energetic)

จากปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ หากผู้รับสารพิจารณาว่า ผู้ส่งสารมีลักษณะดังกล่าวแล้ว ก็กล่าวได้ว่า ผู้ส่งสารมีความสามารถในการ โน้มน้าวใจได้ เชื่อกันว่าเรื่องและผู้ส่งสารที่มีความสำคัญน้อยกว่าบุคลิกภาพของตัวผู้ส่งสารเอง เพราะจะเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสารได้มากกว่า หรืออีกนัยหนึ่งถ้าผู้รับสารเห็นว่าไม่น่าเชื่อถือแล้วไม่ว่าเรื่องที่จะสื่อสารเป็นอะไร ย่อมไม่น่าเชื่อถือไปด้วย (อรวรรณ ปิรันธน์โสภาท 2542 :122)

2. สาร (Message)

สาร(Message)หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารส่งให้ผู้รับสาร โดยสารจะเป็นตัวแทนของความคิดที่ส่งผ่านไปตามสื่อ และ ไปกระตุ้นให้เกิดความหมายแก่ผู้รับ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การเขียน ภาพ เสียง เพลง ฯลฯ ก็นับว่าเป็นสาร ซึ่งสารที่ดีจะต้องเป็นสารที่เรียกร้องความสนใจ (Attention) ทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมกัน (Common Experience) และสารนั้นจะต้องเป็นตรงกับความต้องการของผู้รับสารด้วย การสื่อสารจะราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด สารที่บุคคลสื่อสารกันก็มีส่วนเป็นตัวกำหนดที่สำคัญไม่น้อยทีเดียว คุณลักษณะภายในตัวสารที่มีผลต่อการสื่อสาร ซึ่งจะส่งผลให้สารมีความสมบูรณ์ (วิรุฬห์ ลีลาพฤกษ์, 2531 : 35-36) แต่อย่างไรก็ตาม สารนี้จะไม่มี ความหมายเลยถ้าผู้รับสารไม่มีความสามารถในการอ่านหรือแปลความต่อสารนั้น ได้แก่

1. เนื้อหาสาร (Message Content) คือ สิ่งที่เป็นเรื่องราวถ่ายทอดความคิดและความต้องการของผู้ส่งสาร

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้น เนื้อหาของสารควรจะต้องมีสาระ มีความหมายเป็นที่น่าสนใจต่อผู้รับสารเสมอ และจะต้องสอดคล้องไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมของผู้รับสาร เพราะหากข่าวสารใดขัดแย้งกับค่านิยม และความเชื่อในสังคมนั้น ผู้รับสารก็อาจปฏิเสธการรับข่าวสาร และไม่ปฏิบัติตามได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้รับสารเลือกรับข่าวสารที่คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเขา เมื่อข่าวสารแสดงถึงการมีสิทธิประโยชน์ และผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจ ผู้รับสารสนใจและเลือกที่จะเปิดรับ ตลอดจนปฏิบัติตามเนื้อหาในข่าวสารนั้น

ในเรื่องเนื้อหาสาร นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสารที่สามารถจูงใจให้ผู้รับสารนั้นปฏิเสธ หรือยอมรับเนื้อหาที่มีอยู่ นั่นก็ได้ โดยหนึ่งในกลยุทธ์ที่สามารถทำให้การสื่อสารบรรลุตามวัตถุประสงค์ก็คือ การที่ผู้ส่งสารมีการใช้ลีลา (Message Style) และการออกแบบสาร (Message Design) ที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารเป้าหมายได้ ซึ่งอรวรรณ ปิลาพันธ์โอวาท (2537) อธิบายไว้ว่า สารที่มีเนื้อหาในทางเร้าอารมณ์ เช่น สารที่ให้ความรู้สึกรักกลัว (Fear Appeals) สารที่ให้อารมณ์โกรธ (Anger Appeals) สารที่ให้อารมณ์ขัน (Humorous Appeals) หรือสารที่มีจุดจูงใจของการให้รางวัล (Reward as Appeals) สามารถนำมาใช้เป็นจุดจูงใจในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสารได้ ซึ่งโดยปกติแล้ว สารที่มีจุดจูงใจของการให้รางวัล นับเป็นสาร ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับสาร ได้มากกว่าสารที่ไม่ได้ให้คำสัญญาถึงใดกับผู้รับสาร และยิ่งสารใดมีรางวัลหรือสิ่งตอบแทนมาก สารนั้นจะสามารถเรียกร้องความสนใจ หรือจุดจูงใจของผู้รับสาร ได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

2. รหัสของสาร (Message Codes) สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการถ่ายทอดความคิดข่าวสาร เช่น ภาษา การเลือกใช้รหัสสารมีส่วนสำคัญต่อผลของการสื่อสารมาก ซึ่งประกอบด้วยรหัสของสารที่ใช้คำ (Verbal Message Codes) คือภาษาที่เป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และรหัสสารที่ไม่ใช้คำ (Non – Verbal Message Codes) ได้แก่ระบบสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายใด ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ถ้อยคำ เพราะหากใช้รหัสสารผิดไปความหมายก็ผิดไปด้วย ดังนั้น การใช้รหัสสารได้เหมาะสม จึงต้องอาศัยความสามารถทางภาษามาก

3. การจัดการ (Message Treatment) คือ การตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือก เรียบเรียงรหัส และเนื้อหาสารให้เป็นไปในรูปแบบที่ผู้ส่งสารต้องการ การจัดการเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการสื่อสารว่าจะแจ่มแจ้งเข้าใจได้ตรงกันหรือไม่ การจัดการกระทำต่อสารอาจทำให้สารที่เสนอนั้นง่ายที่จะเข้าใจ หรือดึงดูดความสนใจให้ติดตาม รูปแบบของการจัดการ เรียกได้ว่า “ลีลา” (style) ซึ่งแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันไป บางคนอาจจะชอบพูด หรือเขียนให้เข้าใจง่าย ๆ บางคนชอบใช้ศัพท์สูง ๆ บางคนใช้สำนวนหวานซึ้ง บางคนใช้สำนวนจริงจัง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การจัดการสารอาจออกมาในรูปของ การวางโครงเรื่อง การเรียบเรียง การจัดลำดับเรื่อง ลีลาการใช้ภาษา การจัดวางตำแหน่ง ฯลฯ ซึ่งผู้เสนอสารจะมีลีลาอย่างไรขึ้นอยู่กับบุคลิกและคุณสมบัติของผู้ส่งสารเอง ลักษณะของผู้รับ ทักษะ เจตคติ ความรู้ และวัฒนธรรมของผู้ส่งสารด้วย

3. ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channels)

ในกระบวนการสื่อสารมวลชน ช่องทางการสื่อสารที่รู้จักกันโดยทั่วไป ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น ความเหมาะสมของสื่อที่จะใช้จะต้องสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้รับสาร

การใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม จะทำให้การสื่อสารบรรลุประสิทธิภาพ เพราะช่องทางการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับผู้รับสารในการเลือกจดจำ เช่น เมื่อผู้ส่งสารเปลี่ยนความเร็วในการพูด ระดับเสียงและคุณภาพเสียง ผู้รับสารก็จะเลือกจดจำเนื้อหาของสารได้มาก แต่ถ้าผู้ส่งสารเฉยเมยต่อการใช้ช่องทางการสื่อสาร ย่อมทำให้ผู้รับสารไม่อาจจดจำสารนั้นได้ ความคล่องตัวในการใช้ช่องทางการสื่อสารกับผลสัมฤทธิ์ในการสื่อสารมักไปด้วยกัน และวิธีการสื่อสารที่ดีมักจะชักจูงใจผู้รับสารได้ดีด้วย (พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์, 2531)

4. ผู้รับสารหรือผู้ถอดรหัส (Receiver)

หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง อาจเป็นบุคคลที่กำลังรับฟัง ดูหรืออ่านข่าวสาร หรือเป็นสมาชิกของกลุ่ม เช่น ผู้ฟังคำบรรยาย หรือมวลชน โดยปกติแล้วผู้รับสารจะทำหน้าที่เป็นคนถอดรหัส (Decode) ข่าวสารที่มาจากแหล่งข่าวสารด้วยตนเอง ยกเว้นบางกรณีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ผู้รับสารอาจไม่สามารถถอดรหัสได้ ต้องอาศัยบุคคลอื่น เช่น คนอ่านหนังสือไม่ได้ต้องอาศัยบุคคลอื่นอ่านให้ฟัง เป็นต้น

ผู้รับสารก็เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบค้ำไปพร้อมอยู่ด้วย จึงจะทำให้การสื่อสาร ได้ผล

4.1 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ประกอบด้วย ความสามารถในการฟัง การอ่านและการคิด ถ้าผู้รับสารไม่มีทักษะเหล่านี้ เขาจะไม่สามารถรับ และถอดรหัสได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสังคมใดก็ตามที่มีผู้อ่านออกเขียนได้น้อย สังคมนั้นจะพัฒนาค่อนข้างช้า

4.2 ทักษะคติ (Attitudes) ผู้รับสารจะถอดรหัสของสาร ได้ขึ้นอยู่กับทัศนคติที่เขามีต่อตนเอง ทัศนคติที่มีต่อผู้ส่งสาร และทัศนคติที่มีต่อเนื้อหาของสาร คือ ผู้รับสารที่จะถอดรหัสได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องไม่ดูถูกตนเอง ไม่มีอคติต่อข่าวสารที่จะรับ และต้องให้ความเชื่อถือต่อผู้ส่งสาร

4.3 ระดับความรู้ (Knowledge) การสื่อสารจะได้ผลดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้รับสารว่าจะมีความเข้าใจในสัญลักษณ์ เนื้อหาสาร ธรรมชาติของการสื่อสารแค่ไหน ถ้าหากว่าถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจ จะทำให้การรับสารผิดไป ไม่ตรงกับผู้ที่ส่งสารต้องการจะให้ผู้รับสารได้รับ

4.4 ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural System) บุคคลที่มีวัฒนธรรม ตำแหน่งในสังคม สถานภาพ กลุ่มสมาชิก การดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ย่อมจะทำให้การรับ และแปลความหมายของสารผิดไป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมจะทำให้วิถี ทางการสื่อสาร เปลี่ยนไปด้วย

จากองค์ประกอบของการสื่อสาร ในส่วนของแหล่งสาร และผู้รับสาร จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเหมือนกัน คือจะต้องประกอบไปด้วยทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรม

ในส่วนของทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ของแหล่งสารจะอยู่ในรูปของการพูดและการเขียนแต่ในขณะที่ทักษะการสื่อสารของผู้รับสารจะอยู่ในรูปของการฟังและการอ่าน

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543 : 51-53) กล่าวว่า มีนักวิชาการไทยได้รวบรวมคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ขององค์ประกอบการสื่อสาร ไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ระดับความยาก – ง่ายของสื่อ ต้องเหมาะสมกับระดับความสามารถในการรับสารของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะ ในกรณีที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องคำนึงถึงความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของกลุ่มเป้าหมาย

2. ประเภทของเนื้อหาสื่อ ต้องเป็นเรื่องที่เน้นหนักลงไปในเรื่องที่เร่าร้อนหรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคมนั้น

3. กลุ่มเป้าหมาย สื่อแต่ละชนิดควรจัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ

4. วิธีการนำเสนอ สื่อควรนำเสนอสิ่งที่เป็นปัญหา หรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา แล้วเสนอแนะ หรือกระตุ้นให้ผู้รับสารช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว

5. ความเกี่ยวข้องกับเนื้อหา เนื้อหาของสื่อควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมาย

6. บทบาทของสื่อ สื่อจะต้องมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

7. ความน่าสนใจ สื่อต้องมีลักษณะง่าย ๆ แต่น่าสนใจ และดึงดูดความสามารถ โดยอาศัยภาพและเสียงเป็นตัวดึงดูดความสนใจ

8. ความเกี่ยวข้องกับผู้รับสาร สื่อควรมีส่วนช่วยที่จะให้ผู้รับสารสามารถประเมินตนเองได้ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่นำเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาแล้วอาจจะมีส่วนของเนื้อหาที่ตั้งคำถามว่า ผู้รับสารเป็นส่วนใดของสาเหตุปัญหา เป็นต้น

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 4 ประเภท จะเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพของการสื่อสาร และองค์ประกอบในแต่ละตัวจะมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน

ผลของการติดต่อสื่อสารนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้หลายทางทั้งในทางลบและทางบวก ผลที่ได้รับนั้นอาจจะไม่ตรงกับเป้าหมายของผู้ส่งสารก็ได้ เนื่องจากองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างที่ทำให้สารที่ส่งไปถึงผู้รับเกิดการผิดพลาดไป ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพของสื่อผ่านภาพสัทธิเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร” จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 4 ประเภทนี้ เพื่อดูถึงประสิทธิผลในการสื่อสาร โดยใช้สื่อผ่านภาพสัทธิเด็กเป็นสื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านตัวกลางหรือสื่อประเภทต่าง ๆ กระบวนการสื่อสารจึงเป็นตัวกำหนดประสิทธิผลของการสื่อสาร ถ้ากระบวนการสื่อสารมีประสิทธิภาพสูง การสื่อสารก็จะมีประสิทธิผลมาก ทั้งนี้ปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นกระบวนการสื่อสารยังมีความสัมพันธ์กัน มีผลกระทบซึ่งกันและกันและยังมีผลต่อการสื่อสารด้วย

วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสาร คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อให้ก่อเกิดผลบางประการในตัวผู้รับสาร

นักวิชาการสื่อสาร ได้พยายามศึกษาถึงการเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสาร โดยศึกษาถึงองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการสื่อสาร

วิลเบอร์ ชเรมม์ (Danial Lerner and Wilbur Schramm, 1967 อ้างในณรงค์ สมพงษ์, 2535 : 26-28) นักการสื่อสารที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่ง ได้กล่าวถึงเงื่อนไขที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสาร 7 ประการ คือ

1. การเคลื่อนไหวที่มีการวางแผนมาก่อน (A planned dynamic)

การเปลี่ยนแปลงต้องเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางจิตวิทยา และสังคมซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต้องการ ทฤษฎีการสื่อสารส่วนใหญ่นั้นจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความเข้าใจใน 2 ด้านนี้ ดังนั้นการวางแผนสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยพื้นฐาน และความเคลื่อนไหวทางจิตวิทยา และสังคมของบุคคลมาประกอบกันเพื่อออกแบบการเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อของนักคิดต่อสื่อสาร และข่าวสาร การเลือกพฤติกรรมของผู้รับสาร ความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ หน้าที่ของผู้นำทางความคิด และนักนวัตกรรม ในการยอมรับการกระทำใหม่ ๆ

2. ความเหมาะสมกับวัฒนธรรม (A fit to the culture)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่มีผลกระทบอย่างมากต่อชนบทรอบนิยม คุณค่าและการปฏิบัติที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบว่ามีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นมากเพียงไร ความต้องการพื้นฐานเพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพใน

การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของความเข้าใจ และความเหมาะสมกับวัฒนธรรมที่ต้องให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น

3. การส่งข่าวสาร (Delivering the message)

การสื่อสารจะให้ประสิทธิภาพ ข่าวสารต้องถึงผู้รับ เช่น เอกสารเผยแพร่ อาจกองอยู่ในสำนักงาน เพราะ ไม่มีผู้ที่จะนำไปเผยแพร่ในหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสารต้องมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงไปยังบุคคลที่สามารถจะตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงนั้น ได้โดยตรง

4. การใช้การติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two-way Communication)

เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปว่าที่ใดก็ตามซึ่งต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งในทางความรู้ ทักษะ หรือพฤติกรรม การใช้การติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทางจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการติดต่อสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) การติดต่อสื่อสาร 2 ทางต้องการมีส่วนร่วมของบุคคลทั้งผู้รับและผู้ส่ง และต้องปฎิกริยาสะท้อนกลับ (Feedback)

5. การทำซ้ำความน่าเชื่อถือและความสนใจ (Repetition, Credibility and Attention)

การติดต่อสื่อสารต้องทำให้เกิดการ ได้ยิน การเห็นในลักษณะบ่อย ๆ ใช้หลาย ๆ ช่องทาง และใช้แหล่งข่าวสารที่น่าสนใจมีคุณค่า เช่น นอกจากจะใช้โปสเตอร์แล้ว ควรสนับสนุนด้วยสื่ออื่น ๆ ด้วย อาทิ รายการวิทยุ การอภิปรายในหมู่บ้าน การเขียนเขียนและการรณรงค์ การใช้ช่องทางต่าง ๆ ควบคู่กัน ไปก็เพื่อให้ผู้รับมีโอกาสตรวจสอบความถูกต้อง ซักความสงสัยและทำให้การกระจายของสารไปถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางด้วย

6. การสาธิต (Demonstration)

หลายครั้งที่การสาธิตประสบความสำเร็จกับความล้มเหลว ถ้าหากกระทำกันอยู่ในห้องเรียน แต่เมื่อผู้สาธิต ได้แห้วรอนงเท้าทิ้งไปและลงไปเดินลุยอยู่ในนาข้าวด้วยตัวเองจริง ๆ การสาธิตนั้นก็ย่อมจะได้รับผลสำเร็จมากกว่า และถ้าหากชาวบ้านสามารถเห็นวิธีการปฏิบัติของเพื่อนบ้านหรือสิ่งที่มีหมู่บ้านถัดไปทำได้ ได้พบปะพูดคุยกับบุคคลที่ได้ลงมือทำงานนั้นแล้วก็จะมีความมากกว่าการ ได้ฟังคำบรรยายจากเจ้าหน้าที่พัฒนาเสียอีก

7. การฝึกปฏิบัติ (Practice)

ถ้าต้องการให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ๆ ก็ต้องมีการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานอย่างหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ การติดต่อสื่อสารจะต้องมีการฝึกปฏิบัติโดยอาศัยความรู้ที่ได้รับจะช่วยคอยย้ำความเข้าใจและยืนยันความถูกต้องในสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้นมา

กฎแห่งการสื่อสาร 5 ข้อ

เคท เดวิส (Keith Davis) (อ้างใน วิรัช ทวีรัตนกุล, 2540 หน้า172.) ได้ให้กฎ 5 ข้อแห่งการสื่อสาร ดังนี้

เมื่อผู้ส่งสารสื่อสาร ไปยังผู้รับสารนั้น ผู้ส่งสารย่อมมีวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ 5 ข้อต่อผู้รับสาร หรือเรียกว่ากฎ 5 ข้อแห่งการสื่อสารนั้น คือ

1. รับสารนั้นได้ (Receive)
2. เข้าใจสารนั้น (Understand)
3. ยอมรับ (Accept)
4. เกิดการปฏิบัติ (Action)
5. มีปฏิกิริยาตอบกลับ (Provide Feedback)

ฉะนั้น เมื่อมีการสื่อสารเกิดขึ้นและผู้รับสารสามารถบรรลุถึงกฎ 5 ข้อ หรือ 5 ขั้นตอนนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นการสื่อสารที่ประสบผลสำเร็จ (Full Successful)

อุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร (Barriers to Communication)

ในที่นี้ อุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร ก็คือ ตัวการหรือสิ่งทีคอยรบกวนการติดต่อสื่อสารหรือทำให้การติดต่อสื่อสารต้องติดขัดเป็นไปได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือบางครั้งอาจทำให้การติดต่อสื่อสารนั้นเป็นไปไม่ได้เลย อันได้แก่ “การสื่อสารที่ล้มเหลว” (Communication Breakdowns)

ในการศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสถิติเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร นั้น เราจึงควรคำนึงถึงอุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสารต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย เพื่อที่จะได้หาทางหลีกเลี่ยงหรือป้องกันแก้ไข เพื่อให้การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องสถิติเด็กเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพตามความมุ่งหมาย

อุปสรรคแห่งการติดต่อสื่อสารที่สำคัญ มีดังนี้คือ (วิรัช ลภวิรัตนกุล, 2540 : 172-176)

1. อุปสรรคทางด้านกลไก (Mechanical Noise) คือ สิ่งที่เป็นอุปสรรคของระบบกลไกแห่งการติดต่อสื่อสาร อุปสรรคประเภทนี้บางครั้งเราก็เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อุปสรรคแห่งช่องทางการติดต่อสื่อสาร” (Channel Noise) ซึ่งเกิดขึ้นได้เสมอทั้งช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่ใช้วิธีสื่อสารด้วยการพบปะพูดคุยกัน

2. อุปสรรคทางด้านภาษา (Semantic Noise) หมายถึง อุปสรรคทางด้านภาษาซึ่งเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาในข่าวสาร ทำให้เข้าใจในข่าวสารนั้นได้ยากลำบาก หรือไม่เข้าใจในคำพูดหรือภาษาที่ใช้ หรือเข้าใจภาษาผิดไป หรือเข้าใจไปคนละทาง

นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารอีกหลายสิ่ง ที่ทำให้การติดต่อสื่อสารด้วยประสิทธิภาพหรือล้มเหลวอัน ได้แก่

1. ภูมิหลังที่แตกต่างกันของผู้สื่อสาร (Divergent Backgrounds of the Participants)
2. ความแตกต่างกันทางการศึกษา (Differences in Education Formal and Information)
3. ความสนใจในข่าวสารแตกต่างกัน (Differences in Interest in the Message)
4. ความแตกต่างกันของระดับสมอง (Differences in IQ)
5. ความแตกต่างของระดับภาษาและการใช้ภาษา (Difference in Language Levels and Usages)
6. การขาดความเชื่อถือร่วมกันของสื่อสาร (Lack of Mutual Respect among Participants)
7. ความแตกต่างกันในปัจจัยต่าง ๆ เช่น วัย เพศ เผ่าพันธุ์และชนชั้น (Differences in such Factors as Age, Sex, Race, and Class)
8. ความเครียดทางด้านร่างกาย และจิตใจในขณะที่ทำการสื่อสาร (Mental and / or Physical Stress at time of Communication)
9. สภาพแวดล้อมในช่วงเวลาที่ทำการสื่อสาร (Environmental Conditions at time of Communication)
10. การขาดประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน (Little or No “Experiential Overlap” few, if any, Common Experiences)
11. การขาดโอกาสที่จะตอบโต้ซักถาม (Little or No Chance for “Feedback” of Interaction)

12. ผู้ส่งสารขาดทักษะในการสื่อสาร (Lack of Skill on Part of Communicator)
13. ผู้รับสารขาดทักษะในการรับสาร (Lack of Skill on Part of Communicatee)
14. สารที่ปราศจากสาระ (Lack of Information in Message or “Empty” Message)

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนต้องคำนึงถึงเวลาทำการติดต่อสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะส่งผลต่อกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

โรเจอร์ส (Rogers, 1978) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้ คือ การรับรู้เบื้องต้นซึ่งบุคคลส่วนมากจะได้รับผ่านประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และจัดเป็นระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ ที่ผสมผสานระหว่างข้อมูลกับสภาพทางจิตวิทยาด้วยเหตุนี้ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรร ซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง เป็นกระบวนการภายในที่ผู้อื่นจะรับรู้ได้จากการอนุมานมากกว่าการสังเกตโดยตรง

คาร์เตอร์ วี. กูด (Cater V. Good, 1973: 325) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่าเป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์ และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับ และรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

แพทริก เมียร์คิท (Patrick Meredith, 1961) กล่าวว่า ความรู้ มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ความเข้าใจ (Understanding) และการคงอยู่ (Retaining) ซึ่งรวมองค์ประกอบทั้ง 2 แล้ว มีความหมายถึงความสามารถจดจำได้ในบางสิ่งบางอย่างที่เราทำความเข้าใจแล้ว

เบนจามิน เอส. บลูม (Benjamin S. Bloom, 1971: 271) ให้ความหมายว่าความรู้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระตือรือร้นเฉพาะเรื่อง หรือเรื่องทั่ว ๆ ไป ระลึกถึงวิธี กระบวนการ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ

บิคฮาร์ด (Bickhard, 1980; 45) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับความรู้ว่า หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ โดยแบ่งออกเป็นความรู้ต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ หรือความรู้ต่อเรื่องในระดับกว้าง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523:130) กล่าวว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่ผู้รับสารสามารถจดจำได้ หรือระลึกได้ โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในที่นี้คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความเป็นต้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526:16) กล่าวว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้รับสารเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการนึกได้ หรือ โดยการมองเห็น ได้ยิน หรือจำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับ คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหา

สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร (2533:120-121) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึงการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมากจะได้รับผ่านประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (S-R) แล้วจัดระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ผสมผสานระหว่างความจำ (ข้อมูล) กับสภาพจิตวิทยาด้วย เหตุนี้ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรรซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง ความรู้จึงเป็นกระบวนการภายใน อย่างไรก็ตาม ความรู้อาจจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์ก็เป็นได้

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความรู้หมายถึงข้อมูล ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่มนุษย์สะสมไว้ จากประสบการณ์ต่าง ๆ ประมวลเก็บไว้ และสามารถระลึกออกมาได้เมื่อจะใช้ประโยชน์

ประมะ สตะเวทิน (2538:65-68) กล่าวว่า ความรู้ เป็นปัจจัยประการหนึ่ง ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร ซึ่งจะต้องมองในแง่ความรู้ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยในด้านของผู้ส่งสารนั้นคนที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะพูดหรือจะเขียน ได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ความถูกต้องและประสิทธิผลของการสื่อสาร ขึ้นอยู่กับความรู้ 2 ประเภทคือ

1. ความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสาร (Knowledge of Subject Matter) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร
2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the Communication Process) การมีความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร จะช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจในความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในกระบวนการ ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการสื่อสารทั้งสิ้น

ในด้านของผู้รับสารนั้น ผู้รับสารที่ไม่มีความรู้ ย่อมไม่สามารถอ่านและฟัง ได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิผล ความรู้ของผู้รับสารแบ่งเป็น 2 ประเภทเช่นกันคือ

1. รู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาร (Knowledge of the Content of the Message) ผู้รับสารจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสารที่ตนรับจึงจะเข้าใจเรื่องราวของสารได้

2. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the Communication Process) การรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจสารอย่างถูกต้อง ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารผิดไป ตลอดทั้งสามารถรับสารและตีความสารได้อย่างถูกต้อง

นอกจากนี้ เบนจามิน เอส. บลูม (Benjamin S. Bloom อ้างในวราพร กระหมุดความ, 2545 หน้า 42) ได้แยกระดับความรู้ไว้ 6 ระดับคือ

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึงความสามารถในการจำ และระลึกถึงเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เคยพบมาแล้ว แบ่งเป็น

1.1 ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ

1.2 ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีและการดำเนินการที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

1.3 ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวคิดและ โครงสร้าง

2. ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึงความสามารถในการใช้สติปัญญา และทักษะเบื้องต้น แบ่งเป็น

2.1 การแปลความ คือแปลจากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่ง โดยรักษาความหมายให้ถูกต้อง

2.2 การตีความหมาย คือขยายจากเนื้อหาเดิมด้วยการสร้างขึ้นในรูปแบบใหม่

3. การนำไปใช้ (Application) หมายถึง ความสามารถในการนำเอาข้อเท็จจริง และความคิดที่เป็นนามธรรม (Abstract) ปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม

4. การวิเคราะห์ (Analysis) คือ ความสามารถในการใช้ความคิดในรูปของการนำความคิดมาแยกเป็นส่วน เป็นประเภท หรือนำข้อมูลมาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติของตนเอง

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) คือ การนำข้อมูล และแนวคิดมาประกอบกัน แล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ (Creating) ซึ่งเป็นสิ่งใหม่แตกต่างไปจากเดิม

6. การประเมินผล (Evaluation) คือความสามารถในการใช้ข้อมูลเพื่อตั้งเกณฑ์ (Criteria) การรวบรวมผล และผลการวัดข้อมูลตามมาตรฐาน เพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับประสิทธิผลของกิจกรรมแต่ละอย่าง

จะเห็นได้ว่า ความรู้นั้นเกิดจากการเรียนรู้สิ่งเร้า ข่าวสารต่าง ๆ เป็นสิ่งเร้าอย่างหนึ่ง ดังนั้น การเปิดรับข่าวสารจึงเป็นช่องทางที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ งานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อแผ่นภาพสิทธิเด็กมีความสัมพันธ์กับความรู้ เรื่องสิทธิเด็กหรือไม่ อย่างไร

อย่างไรก็ตาม การเกิดความรู้ไม่ว่าระดับใดก็ตาม ย่อมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกลึกซึ้งซึ่งเชื่อมโยงกับสภาพจิตใจของบุคคลแตกต่างกันไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากประสบการณ์ที่สั่งสมรวบรวมทั้งสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีความคิด และแสดงออกตามความคิด ความรู้สึกของตน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นบ่อเกิดแห่งทัศนคติ

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นความคิดและความรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุ หรือสิ่งแวดล้อม โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นพรมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับพฤติกรรม

โรเจอร์ (Rogers, 1978) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง คำนี้นี้เชื่อว่าบุคคลนั้นคิด และรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นมิตินของการประเมิน เพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคลที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

เคนด์เลอร์ (Kendler, 1963 อ้างในรัชฉนิดา จานาอุมนต์, 2539:27) กล่าวว่า ทัศนคติ คือความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสังคมนรอบตัว หรือแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในทางสนับสนุน หรือต่อต้านแนวความคิด สถาบัน บุคคล หรือสถานการณ์บางอย่าง

แมคโคเนล ได้ให้ความหมายของ ทัศนคติ ไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความโน้มเอียงที่จะแสดงพฤติกรรมในทางใดทางหนึ่ง หรือ ความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมในทางใดทางหนึ่ง

โรคิช (Rokeach, 1970) กล่าวว่า ทศนคติ หมายถึง การผสมผสานหรือจัดระเบียบของความเชื่อ ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้ จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

ฟิชไบน์ (Fishbein, 1967 : 257) กล่าวว่า ทศนคติ คือความโน้มเอียง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่จะแสดงตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางสนับสนุน หรือไม่สนับสนุน ทศนคติเกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม และทศนคติเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

นอร์แมน แอล มูนน์ (Norman L. munn, 1971: 71) ได้ให้คำจำกัดความของทศนคติว่าเป็นความรู้สึก และความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบันและข้อเสนอใด ๆ ในทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง ด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

สุธา จันทร์เอม (2524) อธิบายว่า ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ความรู้สึกหรือท่าทีนี้ จะเป็นไปในทำนองพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้

เสรี วงษ์มณฑา (2529) กล่าวว่า ทศนคติ คือ ความพร้อมที่จะปฏิบัติ ประกอบด้วยความรู้สึก ความรู้สึก และแนวโน้มพฤติกรรม

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2535) กล่าวถึง ทศนคติไว้ว่า เป็นความคิด ความรู้สึกที่มีต่อคนรอบข้าง วัตถุ หรือสิ่งแวดล้อม ทศนคติมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมในอนาคตได้ ทศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองสิ่งเร้า และเป็นการประเมินว่า ชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือว่าการสื่อสารภายในบุคคลอันเป็นผลมาจากการรับสารซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมต่อไป นอกจากนี้ ทศนคดียังเป็นพรหมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับพฤติกรรม

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาจึงสามารถสรุปได้ว่า ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อที่หมาย ซึ่งอาจจะเป็นตัวบุคคล แนวความคิด คำพูด สิ่งของ หรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทศนคติก่อรูปขึ้นจากประสบการณ์ส่วนบุคคล มีลักษณะค่อนข้างยืดหยุ่นคงทน แต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ถ้ามีเหตุผล หรือเหตุการณ์ที่สำคัญเพียงพอ

การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

เรนซิส ไลเคิร์ต (Rensis Likert, 1961 อ้างใน จิตรา ธนสารเสณี, 2541:27) ได้ศึกษามูลเหตุของการเกิดทัศนคติของคน ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลการศึกษาที่เน้นการเกิดทัศนคติตามหลักวิชาการด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะ โดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญคือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน
2. การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication from others) การได้รับการติดต่อจากบุคคลอื่น จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นได้
3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นก็สามารถทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้
4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน

เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของทัศนคติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบสำคัญที่จะเป็นตัวเชื่อมโยง ทำให้มนุษย์เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ การติดต่อสื่อสาร ทั้งนี้เพราะไม่ว่าทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ สิ่งที่เป็นแบบอย่างหรือความเกี่ยวข้องกับสถาบัน ก็มักจะมีการติดต่อสื่อสารแทรกอยู่เสมอ จึงอาจกล่าวได้ว่าการติดต่อสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมากที่มีผลทำให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ขึ้นได้

องค์ประกอบทัศนคติ

จากคำจำกัดความของคำว่าทัศนคติ สามารถที่จะแยกแยะองค์ประกอบของทัศนคติออกตามแนวคิดของเทรนดิส Traindis (1971:2-3) เป็น 3 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive component) ได้แก่ความคิดซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มนุษย์ใช้ในการคิด และความคิดนี้อาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่งแตกต่างกัน เช่น ความเชื่อหรือแนวคิด หรือการรับรู้
2. องค์ประกอบด้านท่าที ความรู้สึก (Affective component) เป็นส่วนประกอบทาง

อารมณ์ความรู้สึก จะเป็นตัวเร้าความคิดอีกทอดหนึ่งว่า คน ๆ นั้น มีความรู้สึกอย่างไร เมื่อคิดเช่นนั้น เช่น โกรธเกลียดรัก

3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral component) เป็นองค์ประกอบ ที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือถ้ามีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ก็จะเกิดการปฏิบัติหรือมีปฏิกิริยาเกิดขึ้น

เช่นเดียวกับที่ซิมบาร์โดและเอบบีสัน (Zimbardo and Ebberson, 1977) ทศนคตินั้นมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive components) เป็นส่วนความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทัวไปทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบหากบุคคลมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งใดดี ก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้นหากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นส่วนความรู้สึกหรืออารมณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามเหตุจูงใจ (Motivation) ประสบการณ์ในอดีต (Past Experiences) กลุ่มอ้างอิง (Reference Groups) และสภาพร่างกาย (Physical Condition)

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นแนวโน้มของบุคคลที่จะตอบสนองหรือแสดงออกต่อบุคคล สิ่งของ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ และองค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบส่วนนี้เป็นแนวโน้มว่าจะเกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่พฤติกรรมนั้นอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้นด้วย

ประเภทของทัศนคติ

บุคคลสามารถแสดงทัศนคติออกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ทัศนคติเชิงบวก เป็นทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจ ได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงาน องค์การ สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์การและอื่น ๆ

2. ทัศนคติเชิงลบ เป็นทัศนคติที่สร้างความรู้สึกไปในทางเสื่อมเสีย ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงาน องค์การ สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์การและอื่น ๆ

3. ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์การ และอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง

ทัศนคติ ทั้ง 3 ประเภทนี้ บุคคลอาจจะมีเพียงประเภทเดียว หรือหลายประเภทรวมกัน ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในเรื่องความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด หรือค่านิยมอื่น ๆ ที่มีต่อบุคคล สิ่ง ของ การกระทำ หรือสถานการณ์ เป็นต้น ยิ่งถ้าทัศนคติของบุคคลแต่ละคนถูกกระตุ้นให้แสดงออกมา ในรูปของความเห็นร่วมกัน ก็จะเปลี่ยนเป็นสาธารณมติไป

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ทัศนคติของบุคคลสามารถทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะ โดยวิธีที่ให้บุคคลได้รับ ข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมาจากบุคคลอื่น ๆ หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ ข่าวสารที่ได้รับจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของทัศนคติด้านการเรียนรู้ ซึ่งเป็นที่เชื่อกันว่าถ้าองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่ง เปลี่ยนแปลง องค์ประกอบด้านอื่นจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เช่น ถ้าองค์ประกอบด้านการเรียนรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้องค์ประกอบด้านความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดง ออกเปลี่ยนไปด้วย

แหล่งสาร (Source) อาจจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสื่อมวลชนก็ได้ แหล่งสารดังกล่าวนี้ จะผลิตข่าวสารผ่านทางคำพูด ทางกรกระทำของบุคคล ทางการตัดสินใจของกลุ่ม หรือเป็นข้อความที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือการกระทำที่จัดผ่านทางวิทยุหรือโทรทัศน์ โดย แหล่งข่าวสารนี้จะต้องมีลักษณะน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น ๆ จึงจะมีอิทธิพลทำให้เกิดความเห็นคล้อยตาม หรือมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ ,2526)

นอกจากนี้ จุมพล รอดคำดี (2532 : 117) กล่าวว่าในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่ง หนึ่งของมนุษย์นั้นจะมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับคือ

1. การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะมาจาก แหล่งข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจมาจากสื่อมวลชน หรือสื่อบุคคลอื่น
2. การเปลี่ยนความรู้สึก การเปลี่ยนระดับนี้ จะมาจากประสบการณ์หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ
3. การเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งไม่มีผลต่อบุคคลทำให้ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ถ้าความคิด ความรู้สึก และ พฤติกรรมถูกกระทบในระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้องค์ ประกอบต่างๆ ในกระบวนการสื่อสาร เช่นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร ลักษณะของข่าวสาร คุณสมบัติ

ของช่องทางการสื่อสาร และคุณสมบัติของผู้รับสาร ล้วนมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้บุคคลต้องเผชิญปัญหา เหตุการณ์ต่าง ๆ บางคนเปลี่ยนทัศนคติได้ง่าย แต่บางคนเปลี่ยนทัศนคติได้ยาก เพราะทัศนคติของบุคคลเมื่อเกิดขึ้นแล้ว แม้จะคงทนพอสมควร แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการรับข่าวสารที่ทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งใหม่ แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลนั้น ๆ

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นว่า การสื่อสารถือเป็นแหล่งของการเกิดทัศนคติอย่างหนึ่ง ขณะเดียวกัน ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบด้านความรู้ของทัศนคติ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในส่วนอื่น ๆ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะศึกษาถึงทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิเด็กของเยาวชนก่อนและหลังการได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องสิทธิเด็กผ่านเกมส์และกิจกรรม โดยใช้แผ่นภาพสิทธิเด็ก

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทัศนคติ

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) กล่าวว่า ความรู้มีผลในการสร้างทัศนคติ (Attitude Formation) เช่น การเผยแพร่ข่าวสาร สารที่ให้ความรู้จะช่วยสร้างทัศนคติให้คนยอมรับการเผยแพร่ข่าวรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า ถ้าความรู้ความเข้าใจเปลี่ยนแปลง ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับที่กล่าวไปแล้วในแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติว่า การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

โรเจอร์ส (Rogers, 1976) ยังกล่าวด้วยว่า การสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสาร การเปลี่ยนแปลงทั้งสามอย่างนี้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน นั่นคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็จะเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องนั้น ๆ และความรู้ความเข้าใจก็จะทำให้เกิดทัศนคติต่อเรื่องนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมต่อไปเช่นเดียวกับ ซิมบาร์โดและเอบบัสสัน (Zimbardo and Ebbason, 1977) ที่กล่าวว่า การทำให้บุคคลยอมรับหรือปฏิบัติต่อสิ่งใดต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติก่อน โดยการให้ความรู้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความรู้น่าจะมี ความสัมพันธ์กับทัศนคติ ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงจะศึกษาว่า ความรู้เรื่องสิทธิเด็กมีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิเด็กของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานครหรือไม่ อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media)

นอกจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคลแล้วนั้น ยังมีสื่ออีกชนิดหนึ่งที่ผู้ส่งสารใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลไปยังมวลชน บุคคล หรือกลุ่มบุคคล สื่อดังกล่าวนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เรียกว่า สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media)

สมควร กวียะ (2530) อ้างใน อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2539: 196) ได้ให้คำจำกัดความสื่อเฉพาะกิจไว้ว่า สื่อเฉพาะกิจ คือ สื่อที่สร้างขึ้น ชื่อหรือเข้าโดยองค์การใดองค์การหนึ่งเพื่อใช้ในการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ขององค์การนั้น โดยเฉพาะ สื่อเฉพาะกิจถือว่าเป็นสื่อแขนงหนึ่งของสื่อมวลชน แต่ได้พัฒนาเนื้อหาเพื่อใช้ประโยชน์เป็นเรื่องราวๆ ไป ฉะนั้นสื่อเฉพาะกิจโดยทั่วไปจึงมีกลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายที่แน่นอน มีการส่งเนื้อหาต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์เฉพาะกลุ่มประชาชนกลุ่มนั้นๆ การผลิตไม่ยุ่งยากการนำเสนอเนื้อหาของนั้นเป็น ไปอย่างง่าย ๆ

ประสิทธิภาพของสื่อเฉพาะกิจ

อาดัมส์ (Adams, 1971) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ว่า เป็นสื่อที่มีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสาร เพราะสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นการให้ความรู้ และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ตัวอย่างสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสาร แผ่นภาพ หรือแผ่นปลิวออกเผยแพร่ ซึ่งอาจจะจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยทางไปรษณีย์ (Direct Mail) นอกจากนี้การปิดโปสเตอร์ตามสถานที่ต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต (Demonstration) ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพในการณรงค์

ในการศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสิทธิเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับสื่อเฉพาะกิจมาใช้ประโยชน์ในการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งก็คือ สื่อแผ่นภาพสิทธิเด็ก ต่อความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิเด็กของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะทำให้การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องสาระบันเทิง

(The Entertainment – Education Approach)

เอดูเทนเมนต์ (Edutainment) เป็นศัพท์ภาษาอังกฤษร่วมสมัย โดยเกิดจากการรวมคำศัพท์ภาษาอังกฤษดั้งเดิม จำนวน 2 คำ เข้าด้วยกัน ได้แก่คำว่า “เอดูเคชัน” (Education) ซึ่งหมายถึง สาระความรู้ หรือ การศึกษาเล่าเรียน กับคำว่า “เอนเทอร์เทนเมนต์” (Entertainment) ซึ่งหมายถึง ความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ แล้วกลายเป็นคำศัพท์ใหม่ว่า “เอดูเทนเมนต์ (Edutainment)” ซึ่งอาจแปลเป็นภาษาไทยว่า “สาระบันเทิง” โดยการผนวกคำว่า “สาระความรู้” กับคำว่า “ความบันเทิง” เข้าด้วยกัน

ในทางวิชาการ “เอดูเทนเมนต์” หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่มีเจตนาผสมผสานข้อมูลข่าวสาร และสาระความรู้ ในด้านต่าง ๆ เข้ากับความบันเทิง โดยมีเป้าหมายให้บุคคลได้คิด คำนึง รับรู้ และมีการประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่พึงประสงค์ของสังคม (Singhal & Rogers, 1989; ปารีชาติ, 2542)

โดยในที่นี้ ข้อมูลข่าวสาร หรือสาระความรู้ อาจประกอบด้วย เรื่องราวที่เป็นประเด็นปัญหาในสังคม หรือเรื่องราวที่สังคมจำเป็นต้องรับรู้ และเข้าใจ ตลอดจนเป็นนโยบายสำคัญในสังคม อาทิ การป้องกันโรคเอดส์ การรู้หนังสือ การวางแผนครอบครัว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และภารกิจหน้าที่ของพลเมืองดีในสังคม เป็นต้น

ในขณะที่ความบันเทิงต่าง ๆ อาจนำเสนอผ่านสื่อหลากหลายประการ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ เพลง ภาพยนตร์ การ์ตูน ฯลฯ

ดังนั้น เอดูเทนเมนต์ ก็คือ เครื่องมือที่เชื่อมประสาน โลกบันเทิง และ โลกสาระความรู้เข้าด้วยกัน โดยดึงเอกลักษณ์ด้านความสนุกสนาน ความมีชีวิตชีวา อันเป็นเอกลักษณ์ของความบันเทิง เพื่อใช้ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ผู้ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เขาได้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างปลอดภัย มีสุขภาพแข็งแรง และมีความสุข เป็นต้น (อ้างใน ปารีชาติ สถาปัตยานนท์ สโรบล ,2543 หน้า 280 -281)

แนวความคิดกลยุทธสื่อสาระบันเทิง เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 พร้อมกับข้อตระหนักถึงข้อจำกัดบทบาทของสื่อมวลชนในการส่งเสริมการพัฒนาประเทศอันเนื่องมาจากการพัฒนาทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้บ่งชี้ว่าการพัฒนาใด ๆ จะประสบความสำเร็จได้จำเป็นต้องมุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง และสื่อที่ใช้ต้องมีความเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น (Small media)

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของผู้ชกของการสื่อสารที่ไร้พรมแดนของสื่อต่าง ๆ (The globalization of media) ประกอบกับการเติบโตขึ้นของรายการเพื่อความบันเทิงและคำถามมากมายที่เกี่ยวกับอิทธิพลที่เกิดจากสื่อ (Singhal & Brown, 1995) ตลอดจนความตระหนักของนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาถึงอิทธิพลในด้านการบวกของสื่อมวลชนที่ให้ความบันเทิงในการเผยแพร่เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องค่านิยม ส่งเสริมสังคมไปยังผู้รับสาร (Windahl, Signitzer & Olson, 1992 ; Singhal & Rogers, 1989 ; Cambridge, 1992 ; Brown, 1992 ; Nariman, 1993 ; Singhal, Rogers & Brown, 1993 ; Singhal & Sverkerud, 1994 ; Svenkerud, Rahoi Singhal, 1995 อ้างใน Kant Udornpim, 1997) กลยุทธสื่อสาระบันเทิง จึงเป็นตัวแทนของแนวโน้มนั้นที่มีความพิเศษอีกรูปแบบหนึ่งสำหรับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศ (Singhal & Brown, 1995)

กลยุทธสื่อสาระบันเทิง มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประสานรอยต่อรายการบันเทิงเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่ผู้รับสาร (Singhal & Rogers, 1989) ด้วยกลยุทธสื่อสาระบันเทิงนี้ ผู้ชมได้รับการกระตุ้นทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกและสติปัญญา นอกจากนี้ กลยุทธรายการสาระบันเทิงยังก่อให้เกิดการประสานประโยชน์ระหว่างความสนใจด้านความสำเร็จทางธุรกิจของผู้ผลิตรายการ และความสนใจต่อความรับผิดชอบต่อสังคมที่มีผู้รับสาร (Dincaid, Rimon, Piotrow & Coleman, 1992)

โดยทั่วไปกลยุทธสื่อสาระบันเทิงนี้ ได้นำเอาข้อเปรียบเทียบของความบันเทิงที่มักจะได้รับค่านิยมจากคนดูผสมผสานเข้ากับเรื่องราวที่มุ่งเน้นให้การศึกษาเพื่อเพิ่มความตระหนักและความรู้ในเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนเพื่อสร้างทัศนคติที่พึงปรารถนาในเรื่องราวนั้น ๆ แก่ผู้ชม (Singhal & Rogers, 1989 ; Rogers et al., 1989 อ้างใน Kant Udornpim, 1997)

อย่างไรก็ตาม Singhal (อ้างใน Kant Udornpim, 199 ได้ให้ค่านิยมของคำว่า สาระบันเทิง (Entertainment – Education) ว่าเป็นกระบวนการในการผสมผสานเนื้อหาที่เป็นการศึกษาขึ้นความบันเทิง เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอ และจากนิยามดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า กลยุทธสื่อสาระบันเทิงนี้ประกอบไปด้วยข่าวสารทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนา การถ่ายทอดข่าวสาร โดยผ่านช่องทางสื่อสารเพื่อความบันเทิง

และการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา นอกจากนี้ความตระหนัก ความรู้ และการโน้มน้าวใจ ก็นับเป็นขั้นตอนทางจิตวิทยาที่มีความสำคัญก่อนที่จะเกิดการปรับเปลี่ยนและแสดงออกซึ่งพฤติกรรมตามเนื้อหาที่น่าเสนอ (Rogers, 1995 อ้างใน Kant Udornpim, 1997)

โรเจอร์ส (Rogers) นักวิชาการด้านการสื่อสารและการพัฒนายังได้คาดการณ์ว่า กลยุทธ์สารบันเทิงเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (Entertainment – Education Strategy) ดังกล่าวนี จะเป็นเครื่องมือหลักประการสำคัญของศตวรรษที่ 21 สืบเนื่องจากเหตุผลสำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก ได้แก่ ความสะดวกสบายรายการเอนดูเทนเมนต์ในหมู่ผู้กำหนดนโยบาย นักวิชาชีพ และนักวิชาการในหมู่ประเทศลาตินอเมริกา แอฟริกา เอเชียและสหรัฐอเมริกา โดยเราสามารถสังเกตเห็นการสนับสนุนของฝ่ายต่าง ๆ ในประเทศดังกล่าว ในการใช้เอนดูเทนเมนต์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับประชาชนกลุ่มเป้าหมายกันอย่างกว้างขวาง และในขณะเดียวกัน ก็ได้มีการสนับสนุนให้ดำเนินการสรุปบทเรียน พัฒนาองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือกันทางด้านเทคนิคและวิชาการในระดับนานาชาติอย่างเป็นระบบ

ประการที่สอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่ว่า เอนดูเทนเมนต์เป็นเครื่องมือที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของบุคคลไปในทิศทางที่พึงปรารถนาในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อไป (Singhal & Law , 1997 อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล , 2543)

ถึงในปัจจุบัน ได้มีผู้นำกลยุทธ์สารบันเทิงนี้ไปใช้ในโครงการต่าง ๆ อย่างน้อย 75 โครงการ ทั้งในลาตินอเมริกา เอเชีย และแอฟริกา เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชมทั้งในพัฒนาในเรื่องการวางแผนครอบครัว การรู้หนังสือ การสาธารณสุข และอื่น ๆ (Rogers & Shefner – Rogers , 1994 อ้างใน Kant Udornpim, 1997) ตัวอย่างเช่น ละครวิทยุเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตร เรื่อง The Archers ของวิทยุ BBC ในอังกฤษ ละครวิทยุเพื่อรณรงค์การวางแผนครอบครัวเรื่อง Naseberry Street ของสถานีวิทยุในจาไมกา และภาพยนตร์สารคดีเกี่ยวกับเพศศึกษาของวัยรุ่นเรื่อง Consequences ตลอดจนยังมีการนำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อในรูปแบบอื่น ๆ อีก เช่น หนังสือการ์ตูน ละครที่เล่นตามถนน หรือ Street Theatre และสื่อพื้นบ้านต่าง ๆ (Singhal & Rogers , 1994 อ้างใน Kant Udornpim, 1997)

กานต์ อัครพิมพ์ (1997) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาผลกระทบของรายการประเภทสารบันเทิงที่ส่งเสริมการยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรม ; กรณีศึกษาภาพยนตร์ ฌู๋ปุ่นซุด “ไอซิน” ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ชมภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวได้เรียนรู้ค่านิยมส่งเสริมสังคมหลัก ๆ 4 ด้าน อัน

ได้แก่ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การแสดงซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสม การอุทิศตนเพื่อสังคม และการมีความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ชมชาวไทยมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่น่าเสนอ ในภาพยนตร์ญี่ปุ่นชุด “โอจิน” โดยผู้ชมชาวไทยมอง “โอจิน” ซึ่งเป็นตัวละครหลักในฐานะแม่แบบในการดำเนินชีวิต และผู้วิจัยยังค้นพบว่า ระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคม (อ้างใน วัชรภรณ์ จิตต์อารีย์, 2545 หน้า 16-17)

จากข้างต้นอาจสรุปได้ว่า กลยุทธ์สาระบันเทิงเป็นเสมือนทางเลือกในการนำเอาประโยชน์จากสื่อบันเทิงในโลกธุรกิจผนวกเข้ากับสาระความรู้ทางสังคม เป็นการเชื่อมประสานโลกบันเทิงและโลกสาระความรู้เข้าด้วยกัน โดยดึงเอาด้านความสนุกสนาน ความมีชีวิตชีวา อันเป็นเอกลักษณ์ของความบันเทิงมาใช้ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารสู่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เขามีการประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางที่เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม หรือดังนั้นก็อาจกล่าวได้ว่า กลยุทธ์สาระบันเทิงเป็นเสมือนเครื่องมือที่น่าพาทั้งสื่อบันเทิงในโลกธุรกิจ และ โลกแห่งสาระบันเทิง ไปสู่สถานการณ์แบบ Win – Win หรือที่เรียกว่าเป็นสถานการณ์ที่ไม่มีผู้แพ้หรือผู้สูญเสีย แต่ทุกฝ่ายคือ ผู้ที่กำชัยชนะร่วมกัน (ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ สโรบล , 2543)

ในการศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสัทธิเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้นำแนวคิดเรื่องสาระบันเทิง มาใช้ประโยชน์ในการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดความรู้ผ่านความบันเทิง ซึ่งก็คือ การทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยดึงเอาด้านความสนุกสนาน ความมีชีวิตชีวา อันเป็นเอกลักษณ์ของความบันเทิงมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน ซึ่งจะทำให้การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

ทิสนา เขมมณี (2522) กล่าวว่าทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ คือ หลักการศึกษาที่เน้นหรือให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมมนุษย์ที่มีผลต่อกันและกัน ทั้งนี้ โดยยึดหลักการเรียนรู้บางประการดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็น ไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของตน
2. การเรียนเกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว

ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ของแต่ละบุคคล ถือว่า เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำ และสามารถใช้ในการเรียนรู้นั้น ให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตัวเองนั้นมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนี้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ

5. การเรียนรู้ที่มีความหมายของผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน คือ การสอนที่ยึดหลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ เป็นการสอนที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมของคนที่มีผลคกระทบต่อกันและกัน โดยครูผู้สอนพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามหลักการเรียนรู้ของกลุ่มสัมพันธ์

วิธีการสอนที่ส่งเสริมทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การจัดการเรียนการสอนให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และเป็นประโยชน์ การจัดกิจกรรมการเรียนให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีดังกล่าวมีอยู่หลายวิธี ซึ่งจะขอกล่าวแต่เพียงย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. เกม (Game) เป็นวิธีการวิธีหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสอนได้ดี โดยครูผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติขึ้น ให้ผู้เรียนลงเล่นด้วยตัวเองภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตัดสินใจทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะมีผลออกมาในรูปของการแพ้การชนะ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียน ได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนด้วย

2. บทบาทสมมติ (Role-play) เป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่เริ่มได้รับความนิยมในการนำมาใช้ในการสอน วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้นมานั้น แล้วให้ผู้เรียนเข้าสวมบทบาทนั้นและแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วน

ช่วยให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึก และพฤติกรรมของคนอย่างลึกซึ้ง และยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและนำติดตามอีกด้วย

3. กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นวิธีการสอนวิธีการหนึ่งซึ่งใช้กรณี หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ๆ นำมาตัดแปลง และใช้เป็นตัวอย่างเป็นการให้ผู้เรียน ได้ศึกษา วิเคราะห์ และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ไขปัญหานั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักและพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับอย่างถี่ถ้วน และการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงซึ่งมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือการจำลองสถานการณ์จริง หรือ สร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแล้ว ให้ผู้เรียนลงไปในสถานการณ์นั้น และมีปฏิกิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสทดลองพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริง ผู้เรียนอาจจะไม่กล้าแสดง เพราะอาจจะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป

5. ละคร (Acting or Dramatization) คือวิธีการที่ให้ผู้เรียน ได้ทดลองแสดงบทบาทตามบทที่เขียนหรือกำหนดไว้ให้ โดยผู้แสดงจะต้องพยายามแสดงให้สมตามบทที่กำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพ และความรู้สึกนึกคิดของตน เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอันจะมีส่วนทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้น ๆ วิธีการนี้ เป็นวิธีที่ช่วยทำให้ผู้เรียน ได้มีประสบการณ์ในการที่จะเข้าใจในความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งความเข้าใจนี้ มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้ การที่ผู้เรียน ได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกัน จะช่วยฝึกผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันและ ได้ฝึกการทำงานร่วมกันด้วย

6. กลุ่มย่อย (Small Group) วิธีการใช้กลุ่มย่อยในการสอนนี้เป็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้ว อาจจะเป็นเพราะเล็งเห็นแล้วว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน กลุ่มย่อยเปิด โอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนในการแสดงออก และช่วยให้ผู้เรียน ได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น การใช้กลุ่มย่อยมีหลายวิธีการต่าง ๆ กันแล้วแต่ผู้จัดจะคิด ได้ ที่นิยมใช้กันมากก็มี (Barinstorning) Phillips 66, Bull Session, Fishbowl Technique และ Buzz Group เหล่านี้ เป็นต้น (ทิสนา แจมมณี 2522: 199-202)

ลำดับชั้นการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ยิวพา เดชะคุปต์ ได้กล่าวถึง การเรียนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ว่า แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. ระยะการมีส่วนร่วม (Participation หรือ Involvement Stage) การเรียนรู้จะเริ่มต้นจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่เต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เร้าใจ ไม่เฉื่อยชา (Active-learning) นอกจากนี้ การเรียนรู้จะเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากขึ้น ถ้าผู้เรียนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม (Group participation)

ระยะเวลามีส่วนร่วมนี้ ผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่ม และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ หรือคิดค้นแสวงหา (Inquiry) สิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจกล่าวได้ว่าผลของการเรียนรู้จะเกิดจากตัวผู้เรียนโดยตรง ซึ่งถ้าใครมีส่วนร่วมมากเท่าใดก็จะได้รับผลจากการเรียนรู้มากขึ้น

การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ จะเน้นการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน (Self-Involvement) ดังนี้ คือ

1.1 การมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical Involvement) การมีส่วนร่วมในด้านนี้ได้แก่ การที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ หรือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Learning by doing) รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการค้นคว้าสืบสวนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการแสดงออกทางกาย วาจา ในการสื่อความหมายกับผู้อื่นเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2 การมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ (Ego หรือ Emotional Involvement) การเรียนที่ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียน จะต้องเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องปฏิบัติกันอย่างแท้จริง ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำนั้น จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในกลุ่ม ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การรับรู้แนวคิดและการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาวิชาได้เป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาวิชาได้นานอีกด้วย

1.3 การมีส่วนร่วมทางด้านปัญญาหรือสมอง (Intellectual หรือ Mental Involvement) การมีส่วนร่วมทางด้านนี้ คือการที่ผู้เรียนเกิดการเห็นจริงหรือประจักษ์แจ้ง มีการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ และการสร้างแนวคิดจากสิ่งที่ได้รับรู้ขึ้น ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากขึ้น และเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดและเหตุผลในการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน การตัดสินใจ การวิเคราะห์ และสรุปสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง

1.4 การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Involvement) การเรียนรู้โดยการแบ่งกลุ่มย่อยตามหลักกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นี้ เมื่อผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่ม หรือเป็นสมาชิกของกลุ่ม ก็จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น กล่าวคือ จะเกิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หรือการแลกเปลี่ยนประการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยทำให้การเรียนรู้เป็น ไปอย่างกว้างขวางและเกิดผลดี อีกด้วย

2. ระยะเวลาวิเคราะห์ (Analysis Stage)

เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ระยะเวลาต่อไปเป็นระยะที่ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตนเองทำขึ้น ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ อย่างกว้างขวาง และช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการเรียน ผลของการเรียน ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น

3. ระยะเวลาสรุปผลและประยุกต์หลักการ (Generalization and Application Stage)

เมื่อผู้เรียนค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิดที่ตนค้นพบ และแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น แล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง การเรียนรู้ นั้น นอกจากจะเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบันแล้ว เรายังเรียนเพื่อแก้ปัญหาและเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นในอนาคต ดังนั้น จึงเป็นที่เชื่อถือได้ว่า เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจหลักการของเรื่องหนึ่ง ๆ แล้ว เขาจะสามารถนำหลักการนั้น ไปประยุกต์ใช้ในอนาคต หรือประยุกต์ให้เข้ากับตนเองได้ การประยุกต์นั้นจะทำได้ในสองลักษณะ คือ

3.1 การประยุกต์เพื่อการปรับปรุงบุคลิกภาพหรือการพัฒนาตนเอง (Self-development)

ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Relations) หรือการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2 การประยุกต์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา (Problem - Solving) ต่าง ๆ ในอนาคตและเพื่อใช้

ในการปรับปรุงและควบคุมธรรมชาติและสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยในการคิดค้นและประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะเวลาประเมิน (Evaluation Stage)

จากหลักการที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้เกิดจากตัวผู้เรียน โดยตรงและเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย ดังนั้น ผู้เรียนย่อมจะทราบผลการเรียนรู้ของตน และของกลุ่ม ได้เป็นอย่างดี การประเมินผลการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ถือว่าผู้เรียนจะเป็นผู้

ประเมินผลการเรียนรู้ของคนและของกลุ่ม จากการอภิปรายให้ข้อเสนอแนะ และติชมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

หลักการเรียนการสอนตามหลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ดังที่กล่าวมา จะส่งเสริมบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ตลอดจนการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (Manhood) คือ ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา มีโอกาสพัฒนาสติปัญญาและอารมณ์โดยวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความหมายและใกล้เคียงกับความเป็นจริง (Self and Social Reality) มากยิ่งขึ้น (เขาวพา เดชะคุปต์ หน้า 228-231)

แนวคิดกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มารวมกัน โดยมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน (Interaction) และมีจุดหมายที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน

กระบวนการกลุ่ม เป็นเรื่องราวของปฏิกริยา (Interaction) ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเป็นไปอย่างเสรีธรรมชาติ ภายใต้อิทธิพลทางจิตวิทยาและทางสังคม หรือจะกล่าวอย่างสั้น ๆ ก็คือ รายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติของกลุ่ม (Nature of Group) นั้นเอง

การทำงานเป็นกลุ่ม (Group Work)

การทำงานของกลุ่ม หมายถึง การนำเอาประสบการณ์มาวางแผนและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้สมาชิกแต่ละคน และการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยส่วนรวม ผู้นำจะสามารถทำงานให้มีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อเขาได้เรียนรู้วิธีการที่จะอำนวยความสะดวก (Facilitate) ให้เกิดปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ระหว่างสมาชิกแต่ละคน โดยวิธีการดังกล่าวและประสบการณ์ในกลุ่มจะทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มในตัวบุคคลทุกคน และกลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์หรือพลังกลุ่มหรือพลวัตของกลุ่ม (Group Dynamics) ทั้ง 2 คำนี้มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (ทิสนา เขมมณี, 2522: 229-330) คือ

1. ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากที่สุด (Active Participation) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และจำเนื้อหาได้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมนั้นต้องประกอบกัน 4 ด้าน คือ

ก. ด้านร่างกาย (Physical) ผู้เรียนต้องมีความพร้อมด้านร่างกาย คือ ไม่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บใด ๆ ร่างกายต้องพร้อมที่จะรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่กลุ่มกำลังทำอยู่

ข. ด้านสติปัญญา (Intellectual) ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สติปัญญาของตัวเอง หาวิธีการเพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันกับกลุ่ม ปัญหาหรือกิจกรรมที่จัดให้กลุ่มทำจึงควรเป็นกิจกรรมที่ท้าทาย ทำให้ผู้เรียนอยากคิด อยากลองแก้ อยากทราบผลที่ตามมา

ค. ด้านอารมณ์ (Emotion) ผู้เรียนมีอารมณ์ร่วมอาจเกิดความสนุกสนานหรือเกิดความเศร้าก่อให้เกิดความประทับใจตามมา ซึ่งทำให้มีความหมายต่อตัวผู้เรียน

ง. ด้านสังคม (Social) ผู้เรียนได้มีโอกาสนำประสบการณ์ของตนเองแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นในกลุ่ม และ ได้ช่วยเหลือกลุ่มทุกด้านให้กลุ่มดำเนินไปด้วยดี

2. ให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) จนทำให้เกิดข้อคิดเกิดการเรียนรู้จากปัญหานั้น วิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมซึ่งควรนำไปปฏิบัติหรือนำไปเป็นอุทาหรณ์เตือนใจได้

3. ให้ผู้เรียนรู้จักเลือกสิ่งที่เรียนรู้ นั้น หรือสิ่งที่คนค้นพบ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน (Application) เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

ถ้ากิจกรรมใดที่จัดขึ้นแล้ว สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายดังกล่าว ถือว่ากิจกรรมนั้นบรรลุผล ย่อมช่วยให้ผู้เรียนหรือสมาชิกในกลุ่ม ได้ครบถ้วนสมบูรณ์

การสื่อความหมาย

การสื่อความหมายเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งควรทราบก่อนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และควรคำนึงอยู่ตลอดเวลาในการรวมกลุ่มกันทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การใช้กระบวนการในกลุ่มการเรียนการสอน ต้องอาศัยการสื่อความหมายตลอดเวลาไม่ว่าจะทางด้าน ท่าทาง คำพูด หรืออื่น ๆ

การสื่อความหมายจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วย

- ผู้ส่ง
- ผู้รับ

- สื่อหรือสารที่จะส่ง
- สภาพการส่งและการรับสื่อนั้น

การสื่อสารในกระบวนการสื่อสารสัมพันธ์

ในกระบวนการพื้นฐานในการสร้างกลุ่มจะมีเรื่องของการสื่อสารเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากเรื่องของกลุ่มมี “คนมากกว่า 1 คน” เข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องทำการสื่อสารกัน โดยการติดต่อสื่อสารถือเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ลักษณะของกลุ่มที่พึงต้องการในการเรียนการสอนกระบวนการกลุ่ม

- บรรยากาศในกลุ่ม ต้องอยู่ในลักษณะที่เป็นกันเองที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนและผู้สอนมีความรู้สึกเป็นอิสระที่จะพูด และแสดงออก บรรยากาศในกลุ่มควรมีการให้กำลังใจเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และมีการช่วยเหลือกันทุกคนรู้สึกอบอุ่น French ได้ทดลองให้เห็นว่ากลุ่มที่รวมกันได้ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันคิดตลอดมา ดีกว่าที่รวมกันได้ โดยเฉพาะเมื่อเจอสถานการณ์ที่บังคับ Lewin, Lippitt และ White (1939 อ้างใน เชนานนท์ มหาภาพ 2545: 43) พบว่า กลุ่มเด็กทดลองแบบประชาธิปไตยนั้นมีอิสระเสรี และมีการช่วยเหลือซึ่งพหุอาศัยกันมากกว่ากลุ่มเอคาธิปไตยซึ่งใช้อำนาจเป็นใหญ่
- ขวัญ (Morale) คือ กำลังใจร่วมหรือความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกันของกลุ่มที่จะผลักดันให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ ขวัญเป็นความรู้สึกผูกพัน ซึ่งฝังอยู่ในยึดมั่นในความรักหมู่คณะ กลุ่มใดที่มีขวัญดีก็จะทนกับความคับข้องใจต่างๆ ความเหน็ดเหนื่อยทั้งหลายโดยไม่มีการแตกหักกันในกลุ่ม
- การมีส่วนร่วมในกลุ่ม (Group Participation) ลักษณะของกลุ่มที่พึงต้องการคือสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมอาจจะร่วมกันทำกิจกรรมหรือร่วมกันอภิปราย ควรมีการตกลงให้แน่นอนว่าจะใช้วิธีหรืออภิปรายแบบใดที่เหมาะสมที่จะเปิดโอกาสให้สมาชิก หรือผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้กับกลุ่มได้มากที่สุด ผู้นำกลุ่มหรือผู้สอนควรเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสพูดเท่า ๆ กัน และคอยควบคุมให้การพูดอภิปรายตรงประเด็นที่สุด
- ความคิดร่วมของกลุ่ม หมายถึง ความพอใจร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มที่จะแสดง

ออกซึ่งความคิดเห็น โดยเฉพาะเมื่อมีสมาชิกกลุ่มหลายคน ได้เสนอความคิดที่มีคุณค่าเพื่อกลุ่ม

- ความสามัคคีในกลุ่ม (Group Cohesion) จากขวัญและกำลังใจของกลุ่มจะนำมาซึ่งความสามัคคีร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อการทำงานที่ได้ประสิทธิภาพ ครูควรฝึกให้นักเรียนหรือนักศึกษา มีวิญญาณ (spirit) ร่วมกัน ในการทำงานกลุ่ม

- มาตรฐานของกลุ่ม (Group Standard) เป็นจุดมุ่งหมายเป็นวิธีการดำเนินงานของกลุ่มเป็นวินัยร่วม บางทีอาจเรียกว่าเป็นบรรทัดฐาน ปรีอปรตฐานของกลุ่ม (Group Norm) ซึ่งรวมหมายถึงความคาดหวัง ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม เกี่ยวกับการกำหนดพฤติกรรม และวิธีการทำงานที่เหมาะสมในกลุ่ม บรรทัดฐานของกลุ่มจะนำมาซึ่งเสถียรภาพภายในกลุ่ม เพราะสมาชิกในกลุ่มจะควบคุม ตักเตือนกันเอง ทำให้ลดความขัดแย้งลงได้ (อ้างในเดซานนท์ มหาภาพ 2545)

ลักษณะการเรียนรู้โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม

การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม จะเป็นไปด้วยดี ครูมีลักษณะดังต่อไปนี้ (ฉลอง ภิมย์รัตน์, 2521: 105)

1. ผู้เรียนหรือสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
2. กิจกรรมที่จัดทุกครั้งก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ เกิดความประทับใจ และมีความหมายต่อผู้เรียน เพราะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนค้นพบสิ่งที่เรียน ได้ด้วยตนเอง
3. การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ผู้เรียนทุกคน มีส่วนได้วิเคราะห์ มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน ไม่ได้เกิดจากตัวผู้นำเพียงฝ่ายเดียว
4. ครูมีหน้าที่เป็นเพียงผู้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน โดยคำนึงถึงเป้าหมายให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และเนื้อหาที่วางไว้ และคอยช่วยเหลือให้กลุ่มดำเนินไปด้วยดี ครูมีหน้าที่คอยเชื่อมหรือประสานเท่านั้น อาจถือได้ว่าครูเป็นผู้เรียนคนหนึ่งก็ได้
5. การเรียนรู้ของกลุ่ม จะมีลักษณะ 3 ประการคือ การเริ่มดู ^{ที่} ^๑ ^๒ ^๓ ^๔ ^๕ ^๖ ^๗ ^๘ ^๙ ^{๑๐} ^{๑๑} ^{๑๒} ^{๑๓} ^{๑๔} ^{๑๕} ^{๑๖} ^{๑๗} ^{๑๘} ^{๑๙} ^{๒๐} ^{๒๑} ^{๒๒} ^{๒๓} ^{๒๔} ^{๒๕} ^{๒๖} ^{๒๗} ^{๒๘} ^{๒๙} ^{๓๐} ^{๓๑} ^{๓๒} ^{๓๓} ^{๓๔} ^{๓๕} ^{๓๖} ^{๓๗} ^{๓๘} ^{๓๙} ^{๔๐} ^{๔๑} ^{๔๒} ^{๔๓} ^{๔๔} ^{๔๕} ^{๔๖} ^{๔๗} ^{๔๘} ^{๔๙} ^{๕๐} ^{๕๑} ^{๕๒} ^{๕๓} ^{๕๔} ^{๕๕} ^{๕๖} ^{๕๗} ^{๕๘} ^{๕๙} ^{๖๐} ^{๖๑} ^{๖๒} ^{๖๓} ^{๖๔} ^{๖๕} ^{๖๖} ^{๖๗} ^{๖๘} ^{๖๙} ^{๗๐} ^{๗๑} ^{๗๒} ^{๗๓} ^{๗๔} ^{๗๕} ^{๗๖} ^{๗๗} ^{๗๘} ^{๗๙} ^{๘๐} ^{๘๑} ^{๘๒} ^{๘๓} ^{๘๔} ^{๘๕} ^{๘๖} ^{๘๗} ^{๘๘} ^{๘๙} ^{๙๐} ^{๙๑} ^{๙๒} ^{๙๓} ^{๙๔} ^{๙๕} ^{๙๖} ^{๙๗} ^{๙๘} ^{๙๙} ^{๑๐๐} การเรียนรู้เรื่องของผู้เรียนด้วยกันในกลุ่ม และการเรียนรู้เรื่องของกลุ่ม
6. การเรียนรู้ที่ได้ผลดีต่อเมื่อสมาชิก หรือผู้เรียน ได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

กิจกรรมที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่ม

ลักษณะของกิจกรรมที่มาจัด ให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสกระทำมีดังนี้

ทิสนา แจมมณี (เอกสารประกอบการเรียน Group Dynamics in Education Settings

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กุมภาพันธ์ 2521)

1. กิจกรรมนั้น ต้องเปิด โอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม
2. กิจกรรมนั้น ทำให้มีการรวมกัน ได้ดีมั่นคงแน่นแฟ้น
3. กิจกรรมนั้น ต้องช่วยลดความเครียดมีเรื่องให้ขำ มีการหัวเราะบ้าง ในบางช่วงทำให้ทุกคนพอใจ
4. กิจกรรมนั้น ต้องสร้างความเข้าใจ เห็นใจกันมีใจก่อให้เกิดความแตกร้าง
5. กิจกรรมนั้น ต้องให้ข้อคิด มีการประเมินผลมีการวิเคราะห์
6. กิจกรรมนั้น เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นมีการซักถาม อภิปรายกัน
7. กิจกรรมนั้น มีส่วนให้ความรู้ มีการย้าให้สมาชิกเข้าใจเนื้อหาที่ซ่อนเร้นอยู่
8. กิจกรรมนั้น ช่วยชี้แนะแนวทางให้สมาชิกรู้จักตนเอง และกล้าที่จะยอมรับความบกพร่องของตนเอง
9. กิจกรรมนั้น ช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักคนอื่น ๆ ได้ดีขึ้นแม้จะไม่ทุกแง่ทุกด้าน ก็ช่วยให้รู้จักเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น
10. กิจกรรมนั้น ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประโยชน์ เพื่อจะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้มีการใช้รูปแบบของเกมส์และกิจกรรม ที่เน้นให้เยาวชนมี และการมีส่วนร่วม ในลักษณะกลุ่มสัมพันธ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาช่วยในการวิเคราะห์ เพื่อที่จะ ได้ทราบผลที่ชัดเจนเกี่ยวกับประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสถิติเด็กต่อการถ่ายทอดความรู้เรื่องสถิติเด็กที่มีต่อเยาวชน

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participatory communication)

แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการนำแนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วม” มา ผูกโยงเข้ากับแนวคิดเรื่อง “การสื่อสาร” ผลลัพธ์ที่ออกมาจะมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. การสื่อสารจะเป็นวิถีทาง (means) หรือเป็น “เครื่องมือ” (tool) ในการนำประชาชนเข้ามา

มีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะของสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนในระบบประชาธิปไตย ก็คือ การใช้การสื่อสารเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไป “มีส่วนร่วม” ในระบบ “การสื่อสาร” เอง ที่มีชื่อเรียกเฉพาะว่า “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” (participatory communication)

ข้อควรพิจารณาดังกล่าวถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั้น มีดังนี้

1. ข้อคิดคำนึงประการแรกเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั้นเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่า การสื่อสารแบบไหนที่จะเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้มาก โดยทั่วไปในทางนิเทศศาสตร์จะแบ่งประเภทของการสื่อสารออกเป็น 2 แบบจำลองใหญ่ๆ คือแบบจำลองเชิงการถ่ายทอดข่าวสาร (Transmission) และแบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic) โดยแบบจำลองเชิงการถ่ายทอดข่าวสาร (Transmission) นั้นจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) คือมีการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยบทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะตายตัว และหลังจากสื่อสารผ่านช่องทาง/สื่อต่างๆแล้ว ผู้รับสารก็จะรับรู้/ติดตามที่ผู้ส่งสารต้องการ ในแง่นี้ ผู้ส่งสารจึงเป็นผู้ที่ควบคุมกระบวนการสื่อสารเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้รับสารนั้นจะมีบทบาทและส่วนร่วมเพียงเป็นผู้รองรับข่าวสารที่ถูกถ่ายทอดไปเท่านั้น (ตัวอย่างเช่น การรับชมรายการต่าง ๆ ในโทรทัศน์)

ส่วนแบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic) นั้นมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทาง (two-way communication) โดยที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารนั้นจะมีการสลับบทบาทกันไปมา (ตัวอย่างเช่น การนั่งสนทนากัน) หลังจากสื่อสารกันแล้วคู่การสื่อสารทั้งสองฝ่ายก็จะเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารของกันและกันแบบพบกันครึ่งทาง (shared meaning) ดังนั้นในแบบจำลองเชิงพิธีกรรมนี้ จึงเปิดโอกาสให้คู่การสื่อสาร ทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร ได้มากกว่าแบบจำลองเชิงการถ่ายทอดข่าวสาร

2. ศักยภาพของการสื่อสารในการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลเข้ากับประเด็น

3. กระบวนการรับส่งระหว่างการสื่อสารกับการสร้างความรู้สึกร่วมกัน (Engagement) นับตั้งแต่ยุคสมัยของอริสโตเติล ได้มีการตั้งข้อสังเกตแล้วว่า คำว่า “การสื่อสารเองนั้นก็มีความสำคัญที่สำคัญ” คือเป็น “ประจักษ์กาวใจ” ที่โยงใยระหว่างฝ่ายผู้ส่งและผู้รับเข้ามาหากัน การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมและความรู้สึกผูกพันนั้นเป็นกระบวนการที่รับส่งซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อเริ่มต้นด้วย

การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารหลังจากได้รับข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับความเข้าใจ ระดับอารมณ์ และอาจถึงระดับการกระทำซึ่งจะแปรเปลี่ยนไป เป็นความรู้สึกผูกพันต่อประเด็นหรือตัวบุคคล และเมื่อเกิดความรู้สึกผูกพันก็จะกลายเป็นแรงจูงใจ ให้เพิ่มการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น เช่น ยิ่งผูกพันก็ยิ่งค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมขึ้นเป็น กระบวนการรับส่งที่เพิ่มทั้งปริมาณและคุณภาพมากขึ้นทุกที

4. ความสำคัญของบริบทของการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมในวงการนิเทศศาสตร์ยุคใหม่ มีความสนใจในเรื่องบริบทของการสื่อสาร (communication context) ในสถานะตัวแปรที่จะมีผล ต่อการรับรู้การตีความและปฏิกิริยาต่อเนื้อหาข่าวสารทั้งในด้านความเข้าใจ (cognition) อารมณ์ ความรู้สึก (affection) และการกระทำ (behavior/performance) คำว่า “บริบทของการสื่อสาร” นี้ อาจ จะหมายรวมถึงแต่เวลา (time) สถานที่ (space/place) เหตุการณ์(event) และผู้คนที่อยู่ด้วย

บริบทการสื่อสารแบบรับสารอยู่คนเดียวกับแบบเป็นกลุ่มยังมีผลต่อความเข้าใจและการ กระทำรวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกอื่น ๆ อีกด้วย ตัวอย่างเช่น เวลาเรารับฟังข่าวร้ายที่เกิดขึ้นกับตัวเรา ตามลำพังคนเดียว เรามักจะเกิดความรู้สึกหดหู่ หมดหวัง แต่หากเราได้รับฟังข่าวร้ายแบบเดียวกันที่ เกิดขึ้นกับคนอื่นด้วย อันเนื่องจาก เราจับบริบทของการสื่อสารให้เกิดการรับรู้ข่าวสารร่วมกัน (collective viewing behavior) เราจะพบว่า ผู้สื่อสารสามารถจะแปรเปลี่ยนอารมณ์ความรู้สึกหดหู่ หมดหวัง มาเป็นการหันหน้ามาสู้กับปัญหา หรืออย่างน้อยก็รู้สึกผ่อนคลายได้ นอกเหนือจากมิติด้าน อารมณ์แล้ว มิติด้านความรู้ความเข้าใจก็เป็น ไปในลักษณะเดียวกัน การเห็นภาพรวมของข้อมูลข่าว สารนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจอย่างยิ่งหากผู้รับสารทุกคน ได้รับทราบข้อมูลด้วยการ สร้างบริบทการสื่อสารแบบร่วมกันก็จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจ และการกระทำมากที เดียว

การสื่อสารกับการมีส่วนร่วม : แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร

สำหรับในแบบจำลอง S-M-C-R นั้น เราอาจจะมีวิธีแยกองค์ประกอบทั้ง 4 ของแบบ จำลองนี้ โดยใช้เกณฑ์เรื่อง “ปัจจัยที่เป็นมนุษย์/ไม่ใช่มนุษย์” มาแบ่ง เราก็จะแบ่งองค์ประกอบทั้ง 4 ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปัจจัยมนุษย์ อันได้แก่ ผู้ส่งสาร (S) และผู้รับสาร (R) และกลุ่มที่ไม่ใช่ ปัจจัยมนุษย์ คือ ตัวสาร/ช่องทาง (C) และตัวสาร (M) นอกจากนี้จะตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกลุ่มทั้งสอง กับเรื่องการมีส่วนร่วมดังนี้คือ

1. กลุ่มผู้ส่งสารและกลุ่มผู้รับสาร

ในเรื่องการมีส่วนร่วมนั้นประเด็นแรก ๆ ที่ต้องพิจารณาก็คือ ใครบ้างที่มีส่วนได้/ส่วนเสีย (stakeholder) กับเรื่องดังกล่าวและผู้นั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการหรือไม่ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับเรื่องการสื่อสารก็คือการระบุอย่างชัดเจนว่าในเรื่องดังกล่าวนี้ ใครบ้างจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารทั้งในสถานะผู้ส่งสาร และผู้รับสารเนื่องจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นจะต้องใช้แบบจำลองเชิงพิธีกรรมซึ่งจะไม่แยกบทบาทของผู้ส่ง และผู้รับออกจากกันโดยเด็ดขาดแต่จะต้องสลับการแสดงบทบาททั้งสอง K.Nair กล่าวถึงการวิเคราะห์ผู้รับสารในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่าจำเป็นคือดูกระบวนการที่เกิดควบคู่กัน คือ กระบวนการสื่อสาร (communication process) และกระบวนการมีส่วนร่วม (participation process)

สำหรับการวิเคราะห์การทำงานเป็นทีมร่วมกัน (teamwork) Nair กล่าวว่าการทำงานเป็นทีม นั้น จะมี 2 มิติซ้อนอยู่ คือ กระบวนการทำงานร่วมกัน (ซึ่งหมายรวมทั้งฝ่ายผู้ส่งสาร/ผู้รับสาร) และกระบวนการประสานความรู้ของทุกคนเข้าด้วยกันซึ่งการที่จะดำเนินการตามกระบวนการนั้นได้จำเป็นต้องใช้รูปแบบการหารือ/แบบการเสวนา (dialogue) ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารตลอดเวลากระบวนการเสวนานี้ถือเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เป็นหัวใจของการมีส่วนร่วม

2. การศึกษาช่องทาง/สื่อ (channel/media) ดังที่ได้กล่าวถึงแบบจำลองการสื่อสารทั้ง 2 แบบ คือแบบจำลองเชิงการถ่ายทอดข่าวสาร และแบบจำลองเชิงพิธีกรรม ซึ่งตามปกติแล้วคนเราจะชื่นชอบการมีส่วนร่วมในการสื่อสารอยู่แล้วเช่น เราจะชอบพูดคุยสนทนามากกว่าการเป็นฝ่ายไปนั่งรับฟังคำบรรยายอยู่ฝ่ายเดียว ดังนั้นในรูปแบบการสื่อสารแต่ละชนิดก็จะมีโอกาสมีส่วนร่วมแตกต่างกันไป

2.1 ปัจจัยเอื้ออำนวย/อุปสรรค ตัวช่องทางในการศึกษาเรื่อง “ช่องทางและตัวสื่อ” นั้น จะมีการแสวงหาคำตอบว่าอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยหรืออุปสรรคต่อการสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของสื่อ/ช่องทาง

2.2 โอกาสในการเข้าถึงช่องทาง โอกาส, ในการเข้าถึง “ช่องทางการสื่อสาร” เป็นด่านแรกของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีอยู่หลายมิติ ได้แก่ การเข้าถึงด้านกายภาพ การเข้าถึงด้านจิตใจ การเข้าถึงเชิงเศรษฐกิจ การเข้าถึงเชิงวัฒนธรรม

2.3 Process V.S. product ประเด็นเรื่อง Process หรือ product ในเรื่องช่องทางการสื่อสาร

และการมีส่วนร่วมนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการ (Process) และ ผลลัพธ์ (product) เรื่องการสื่อสารและการมีส่วนร่วมนั้นเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาเรื่องกระบวนการมากกว่าตัวผลลัพธ์

2.4 การแสวงหา “ช่องทางประจำ” กับการสร้างสรรค์ “ช่องทางเฉพาะกิจ” เนื่องจากช่องทาง/สื่อ เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดข่าวสารถ้าปราศจากช่องทาง/สื่อ เนื้อหาข่าวสารจะเดินทางจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารไม่ได้ ดังนั้น “ช่องทาง” จึงเป็นหัวใจอีกประการหนึ่งของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

3. การศึกษาเนื้อหา (Message)

3.1 เนื้อหาแบบ liberative content

เนื่องจากการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมนั้นเป็นการสื่อสารที่สามารถเสริมพลังให้แก่ผู้สื่อสารได้ (empowerment) โดยที่เนื้อหาของการสื่อสารแบบนี้นั้น จะต้องมิลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า เป็น liberative content กล่าวคือ เป็นเนื้อหาสารที่สอดคล้องทั้งในแง่ประเด็นและวิถีชีวิตของชุมชน สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนสามารถนำเนื้อหาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็ความรู้ หรือทักษะต่าง ๆ มาจากชีวิตตนเองได้

3.2 ลักษณะยึดหยุ่นปรับเปลี่ยนของเนื้อหา

อาจกล่าวได้ว่า เส้นแบ่งระหว่างการสื่อสารแบบมี/ไม่มีส่วนร่วม ก็คือ ลักษณะหรือประเภทของเนื้อหา นี้ โดยที่เนื้อหาสารของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะต้องยึดหยุ่น/ปรับเปลี่ยนได้ ลักษณะของเนื้อหาสารแบบมีส่วนร่วม นั้น จะต้องเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน (dialogue) ต้องแสวงหาความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย (collaboration) และเป็นข้อมูลที่ถูกนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดการตัดสินใจ โดยกลุ่ม (group decision-making) ซึ่งลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมา จะต้องมีความสัมพันธ์ข้อหนึ่งเสมอ คือ ลักษณะที่ปรับเปลี่ยนยึดหยุ่นได้ ซึ่งเป็นไปตามแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรมที่กล่าวมาข้างต้น

ลักษณะการปรับตัวของเนื้อหาข่าวสารในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั้น จะเกิดในหลายลักษณะและมาจากหลายปัจจัย คือ

- เป็นการปรับเปลี่ยนของผู้ส่งสาร อันเนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์จากผู้รับสาร
- เป็นการปรับเปลี่ยนของผู้ส่งสาร อันเนื่องมาจากการมุ่งความสนใจ ไปที่ความ

ต้องการของผู้รับสาร และเพื่อตอบสนองให้ตรงกับความต้องการดังกล่าว การปรับเปลี่ยนเนื้อหาในข้อนี้ อาจจะคล้ายคลึงกับข้อแรก เพียงแต่ว่าวิธีการปรับเปลี่ยนนั้น อาจจะไม่เกิดขึ้นมาจากปฏิกิริยาโดยฉับพลันทันที แต่ทว่าได้มีการนำเอาการแสดงความคิดเห็นและความต้องการของผู้รับสารพิจารณา

- เป็นการปรับเปลี่ยนเนื้อหาอันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างทุกฝ่าย

3.3 เนื้อหาที่เป็นแบบ “อัตลักษณ์”

ผลลัพธ์ประการหนึ่งที่เกิดจากการใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ก็คือ การเกิดความรู้สึก ที่ในภาษาวិชาการเรียกว่า “อัตลักษณ์” (identity)

“อัตลักษณ์” คือ ความรู้สึก/ความเข้าใจว่า เรารับรู้ว่า “เราเป็นใคร” และคนอื่น/คิดรับรู้ว่า “เราเป็นใคร” ด้วย ในองค์ประกอบทั้ง 4 ของการสื่อสาร คือ S-M-C-R นั้น องค์ประกอบด้านตัวสื่อ/ช่องทาง (C) อาจจะมองเห็นอัตลักษณ์ได้ยาก เพราะตัวสื่อ/ช่องทางมักมีลักษณะร่วม แต่ องค์ประกอบที่จะช่วยให้เห็น “อัตลักษณ์” ของผู้สื่อสาร ได้ง่ายที่สุด ก็คือ “ตัวเนื้อหา”

เมื่อคู่ส่งสารทั้งผู้ส่งและผู้รับ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เช่น เมื่อชาวบ้านเข้ามาจัดรายการหอกระจายข่าว หรือส่งเรื่องราวเข้ามาเป็นประเด็นเนื้อหาในการกระจายเสียง ก็จะทำให้ชาวบ้านที่ฟังเกิดความรู้สึกว่า “นี่แหละเป็นเรื่องของเรา” “นี่แหละเป็นเนื้อหาของเรา” เป็นต้น

ขั้นตอนการสร้างการมีส่วนร่วมผ่านการสื่อสาร

- **ขั้นตอนที่ 1** “สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคู่การสื่อสาร โดยเฉพาะความสัมพันธ์แบบไว้วางใจกัน (trust worthiness)
- **ขั้นตอนที่ 2** การจัดเสวนาชุมชน
เนื่องจากการเสวนาชุมชนเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมสูง
- **ขั้นตอนที่ 3** สร้างองค์กร/กลุ่มผู้ส่งสารกลุ่มใหม่
หากเราต้องการปรับสภาพการณ์จากการสื่อสารแบบไม่มีส่วนร่วม มาเป็นการสื่อสาร

แบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องเริ่มปรับก็คือ ปัจจัยด้านมนุษย์ โดยต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่ active ของการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นบทบาทผู้ส่งสารที่เป็นอิสระหรือบทบาทผู้รับสารที่ active

มีการเลือกตั้งคณะทำงาน/คณะกรรมการซึ่งเป็นไปตามหลักการของ K. Nair ที่ว่า การปรับเปลี่ยนจากการสื่อสารแบบที่รวมศูนย์อยู่ในมือคน ๆ เดียว หรือคนกลุ่มเล็ก ๆ มาเป็นคณะกรรมการหลาย ๆ คน กล่าวคือ เมื่อจะกระจายการมีส่วนร่วมก็ต้องเริ่มด้วยการกระจายการดำเนินงาน กล่าวคือ ต้องมีการสร้างองค์กรใหม่/กลุ่มแบบใหม่ขึ้นมา กลุ่มใหม่ที่สร้างขึ้นมาก็คัดเลือกมาจากกลุ่มผู้รับสารเดิมนั่นเอง ซึ่งเท่ากับเป็นการขยับบทบาทของผู้สื่อสารให้ยกระดับขึ้นมาจากการเป็นผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร

■ **ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนที่กลุ่มผู้ส่งสารกลุ่มใหม่ลงมือปฏิบัติทำงานตามหลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดใหม่ที่ได้รับมา**

■ **ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล**

ดร.กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543: 54 อ้างใน รินลี ลิ้มปิติริสันต์ 2444: 36-37) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเอง ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน
6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเดียวของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่น ๆ
7. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นจึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชน

การมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร

ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดระดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วมนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสารดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ว่าได้กำหนดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด
2. ลักษณะสองทางและ Interactivity ของการสื่อสาร ยิ่งเป็นการสื่อสารแบบสองทางมากเท่าใด โอกาสที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมยิ่งมากขึ้น
3. ใครคือผู้ส่งสาร หากเป็นนักการเมืองหรือบุคคลสำคัญ จะได้รับความร่วมมือมากกว่าชาวบ้านด้วยตนเองเป็นผู้ส่งสาร
4. ประเภทของเนื้อหาสาร จะต้องดูว่าเนื้อหาของสารนั้นเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน หรือผู้รับสารหรือไม่ หากไม่ได้เกี่ยวข้องกันก็จะไม่ได้รับความร่วมมือ
5. ประเภทของช่องทาง/สื่อ การใช้ช่องทาง/สื่อที่ผู้รับสารคุ้นเคยหรือนิยมชมชอบจะทำให้ผู้รับสารต้องการที่จะให้ความร่วมมือด้วยเป็นอย่างดี
6. ผู้รับสารและการมีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback) ผู้รับสารไม่ใช่ผู้ที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสาร แต่ความรู้ที่มีอาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากผู้ส่งสารคาดคิดเอาไว้ ดังนั้นจะต้องทำให้ผู้รับสารรับสารแบบ active ไม่ใช่ passive จึงมีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback) อันจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น

ดังนั้น การศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม จะทำให้สามารถเตรียมข้อมูล และเนื้อหา เพื่อที่จะสื่อสารให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว จะนำมาซึ่งการมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือในที่สุด ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสถิติเด็กว่ามีลักษณะของการมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างไร และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องสถิติเด็กหรือไม่ อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร

(Demographic Characteristics of Audience)

การวิเคราะห์ผู้รับสารเป็นการศึกษาวิจัยที่นักวิชาการสื่อสาร ให้ความสนใจมานานแล้ว เนื่องจากผู้รับสารเป็นตัวแปรที่สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ ต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของการสื่อสาร ได้ดีที่สุดในเชิงแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้รับสารในบริบททางสังคมนั้นมีอยู่มากมาย แต่แนวคิดที่นักวิจัยสนใจก่อนแนวคิดอื่น ๆ ก็คือ การที่ผู้รับสารมีคุณลักษณะเหมือนกัน จะมีความ

คล้ายคลึงกัน ในแง่ของพฤติกรรมการสื่อสารหรือไม่ จึงมีความพยายามจัดกลุ่มของผู้รับสารที่มีลักษณะเช่นเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งคุณลักษณะที่นำมาจัดกลุ่มอาจเป็นคุณลักษณะที่มองเห็นจากภายนอกที่เรียกกันว่า “ลักษณะทางประชากร” (Demographic characteristics) เช่น เพศ อายุ การศึกษา สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หลังจากนั้นนักวิจัยพยายามศึกษาว่า ผู้รับสารที่อยู่ในกลุ่มประชากรเดียวกัน จะมีพฤติกรรมสื่อสารเช่นเดียวกันหรือไม่ ดังนั้นจึงทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรนี้เป็นทฤษฎีที่ใช้หลักการ ของความเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นตามแรงบังคับจากภายนอกมากระชั้น เป็นความเชื่อว่ามีมนุษย์ดำเนินชีวิตตามแบบฉบับที่สังคมได้วางแม่บทไว้ให้ พฤติกรรมของคนที่อยู่ในวัยเดียวกันจะเป็นเช่นเดียวกัน เนื่องจากสภาพสังคมได้วางแบบอย่างไว้ให้แล้วสำหรับคนรุ่นนั้น ๆ สังคมทำให้ผู้หญิงมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมแตกต่างจากผู้ชาย คนที่มีการศึกษามีพฤติกรรมต่างจากคนที่ค่อยการศึกษา คนที่มีลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะขอยกลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่สำคัญมาใช้ในการพิจารณาในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา และสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ

1. อายุ (Age)

อายุของผู้รับสารเป็นลักษณะทางประชากรประการหนึ่ง ที่เราสามารถใช้ในการวิเคราะห์ผู้รับสารอายุเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม บุคคลที่มีอายุมากจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการติดต่อสื่อสารต่างจากบุคคลที่มีอายุน้อย และบุคคลที่มีอายุน้อย จะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการติดต่อสื่อสารเปลี่ยนไปเมื่อคนมีอายุมากขึ้น (Mers, Michele Tolela and Myers, Gil E., 1982:5 อ้างในสิทธิพร มงคลชาติ, 2544:28) โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุน้อย มักจะมีความคิดเสรีนิยมมากกว่า (more liberal) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนอายุน้อยมักจะมีความคิดแนวอนุรักษ์มากกว่า (more conservative) คนที่มีอายุน้อยมักจะเป็นคนที่ยึดถืออุดมการณ์มากกว่า (more idealistic) ใจร้อนกว่า (more impatient) และมองโลกในแง่ดีกว่า (more optimistic) คนที่มีอายุมากกว่า ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักจะเป็นคนที่ยึดถือการปฏิบัติมากกว่า (more pragmatic) มีความระมัดระวังและมองโลกในแง่ร้าย (pessimistic) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากคนที่มีอายุมีประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านยุคเชื่อกันต่าง ๆ ตลอดจนมีความผูกพันที่ยาวนานและมีผลประโยชน์ในสังคมมากกว่าคนที่อายุน้อย คนที่มีอายุมากกว่าจะมีทรัพย์สินมากกว่าคนที่อายุน้อย จึงมักจะไม่ค่อยยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้นย่อมมีผลกระทบต่อทรัพย์สิน, สถานะทางสังคมและความลำบากในการสมบัติมากกว่าคนที่อายุน้อย จึงมักจะ ไม่ค่อย

ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงในสังคมย่อมมีผลกระทบต่อ ทรัพย์สิน, สถานะทางสังคมและความลำบากในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นคนที่ รุ่่นต่างกันยังมีประสบการณ์ของชีวิตที่แตกต่างกันไปด้วย ประสบการณ์บางอย่างของคนรุ่่นเก่า เป็นประสบการณ์ที่ ขมขื่นลำบากยากแค้นซึ่งคนรุ่่นใหม่ไม่เคยประสบ ไม่เคยรู้อารมณ์ จึงทำให้ทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดของคนต่างรุ่่นต่างวัย ไม่เหมือนกัน

นอกจากความแตกต่างในเรื่องความคิดแล้ว อายุยังเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างในเรื่องความ ยากง่ายในการชักจูงใจด้วย การวิจัยทางจิตวิทยาพบว่าเมื่อคนอายุมากขึ้น โอกาสที่คนจะเปลี่ยนใจ หรือถูกชักจูงใจจะน้อยลง (Burgoon, 1974:58 อ้างในสิทธิศร มงคลชาติ, 2544:29) นอกจากนั้น โดยปกติแล้วคนที่วัยต่างกันมักจะมีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันด้วย เช่น คนวัยกลาง คน และคนสูงอายุมักจะคิดถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน, การรักษาพยาบาล, การมีบ้าน และที่ดินเป็นของตัวเอง ในขณะที่คนหนุ่มสาวอาจจะสนใจในเรื่องการศึกษา, ความยุติธรรมและ ความเสมอภาคในสังคม

2. เพศ (Sex)

การวิจัยทางจิตวิทยาหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่าง มากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจ กรรมของสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ โอนอ่อนผ่อน ตามและเป็นแม่บ้านแม่เรือน นอกจากนั้นการวิจัยหลายเรื่องยังพบว่า ผู้หญิงถูกจูงใจได้ง่ายกว่าผู้ ชาย ผู้ชายใช้เหตุผลมากกว่าผู้หญิง แต่เพศหญิงเป็นเพศที่ยังถึงจิตใจของคนได้ดีกว่าผู้ชาย และผู้ หญิงมีความสามารถในการคาดคะเนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้แม่นยำกว่าเพศชาย ความแตก ต่างระหว่างเพศทำให้บุคคลมีพฤติกรรมของการติดต่อสื่อสารที่แตกต่างกันกล่าวคือ เพศหญิงมีแนว ไน้ม และความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารมากกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายไม่ได้มีความ ต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์อัน ดีให้เกิดขึ้นจากการรับและส่งข่าวสารนั้นด้วย (Willio, P.A., 1980:87)

3. การศึกษา (Education)

การศึกษาหรือความรู้ (knowledge) เป็นลักษณะอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ดัง นั้นคนที่ได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ กัน, ในระบบการศึกษาที่ต่างกัน, ในสาขาวิชาที่ต่างกัน จึง ย่อมมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์และความต้องการที่แตกต่างกัน ไป (ประม ะสตะเวทิน, 2540:116)

คนที่มีการศึกษาสูง หรือมีความรู้ดีจะได้เปรียบอย่างมากในการเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้มีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง, มีความเข้าใจศัพท์มาก และมีความเข้าใจสารได้ดีแต่คนเหล่านี้มักจะเป็นคนที่ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ สารที่ไม่มีหลักฐาน หรือเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ มักจะถูกแย้งจากคนเหล่านี้ (Burgoon, 1974: 64)

ในเรื่องของการสื่อสารนั้น นักวิชาการสื่อสารพบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับตัวแปรซึ่งเกี่ยวกับการรับสาร และอายุบวกกับการศึกษาสามารถอธิบายความแตกต่างกันของพฤติกรรมการสื่อสารได้

คอมสต็อก (Comstock, 1978) อธิบายว่าการเลือกเปิดรับ สื่อมวลชนและระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กัน โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการ เปิดรับข่าวสารและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน และยังมีความสัมพันธ์ในทางลบกับการเปิดรับเนื้อหาด้านบันเทิงจากสื่อ งานวิจัยของลาซาร์สเฟลด์ และเคนคอลล (Lazarsfeld and Kendall, 1948) พบความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการอ่านหนังสือ ส่วนลิงค์และฮอฟ (Link and Hopf, 1946) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารในขณะที่สังคมอเมริกันเพิ่งจะมีการใช้วิทยุและโทรทัศน์อย่างแพร่หลายพบว่า ผู้รับสารที่มีการศึกษาสูงใช้เวลากับสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย แต่บรรดาผู้ที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ฟังวิทยุและดูภาพยนตร์น้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เรียนในระดับนั้น ลาซาร์สเฟลด์ และ เคนคอลล (Lazarsfeld and Kendall, 1948) เองก็พบเช่นเดียวกันคือ คนที่มีการศึกษาน้อยฟังวิทยุมากกว่า แฮนเดล (Handel, 1950) พบว่าในหมู่ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง การชมภาพยนตร์จะมีน้อยมาก และ สไตน์เนอร์ (Steiner, 1963) ก็พบเช่นเดียวกันว่าคนที่มีการศึกษาสูงนั้น มักจะไม่ค่อยนิยมดูโทรทัศน์มากนัก (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2542 :47)

พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารในลักษณะนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยการจัดสรรเวลาในชีวิตประจำวันของผู้รับสารเอง บุคคลที่มีการศึกษาสูงมักถูกจัด โดยแบบแผนของการทำงานที่แตกต่างไปจากผู้มีการศึกษาน้อย คนที่มีการศึกษาสูง มักมีการทำงานในตำแหน่งต่างๆ ที่ต้องใช้เวลาออกงานประกอบไปด้วย เช่น ไปประชุม เข้าสังคม รวมทั้งมีเงินมากพอที่จะเลือกซื้อความบันเทิงที่อยู่ภายนอกบ้าน และยิ่งอายุมากขึ้น ธุรกิจก็มักเพิ่มขึ้น จึงมีเวลาเปิดรับสื่อน้อยลง กล่าวโดยสรุปคือ เมื่อคนที่มีการศึกษาในระดับสูงต้องการจะจัดสรรเวลาในการเปิดรับสื่อให้เหมาะสม พวกเขามักจะลดเวลาให้กับสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าที่จะลดเวลาที่ให้กับสื่อสิ่งพิมพ์

แคลทซ์ (Kalz, 1973) กล่าวว่าคนที่มีการศึกษาสูงมากขึ้น จะเป็นผู้ที่เปิดรับข่าวสารต่างๆ มาก สอดคล้องกับสิ่งที่เขามีความรู้ (อ้างในสิทธิพร มงคลชาติ, 2544:31)

4. สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Status)

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจหมายถึง อาชีพ (Occupation) รายได้ (Income) เชื้อชาติและชาติพันธุ์ (Race and Ethnic group) ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว (Family background) ซึ่งหากมีปัจจัยที่กล่าวข้างต้นต่างกันก็จะส่งผลให้มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในส่วนของรายได้ คนที่มีฐานะดีหรือมีรายได้สูงมักใช้สื่อมวลชนมาก และมักเป็นรายการเกี่ยวกับเรื่องข่าวสารการบ้านการเมือง ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจต่าง ๆ (ปรมะ สตะเวทิน ,2533:115)

การวิจัยทางนิเทศศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่า สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสารมีอิทธิพลอย่างยิ่งของปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้คนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนคติค่านิยม และเป้าหมายที่ต่างกัน คนที่มีพื้นฐานทางครอบครัวต่างกันย่อมมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมต่างกัน คนที่มีอาชีพต่างกันย่อมมีแนวคิด อุดมการณ์และค่านิยมต่อสิ่งต่างๆแตกต่างกันไป นอกจากครอบครัวและอาชีพแล้ว รายได้ก็มีบทบาทต่อผู้รับสารด้วย เพราะรายได้ของคนย่อมเป็นเครื่องกำหนดความต้องการของคน ตลอดจนกำหนดความคิดเห็นของคนเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และพฤติกรรมต่างๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้รับสารที่กล่าวมา จะเห็นว่าผู้รับสารเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการสื่อสาร เพราะผู้รับสารจะเป็นตัวชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสารครั้งหนึ่งๆ และเนื่องจากผู้รับสารแต่ละคนต่างก็มีลักษณะเฉพาะตัวหรือที่เรียกว่า “ลักษณะทางประชากร” (Demographic characteristics) ต่างกัน ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกันนั้น มักจะมีความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมแตกต่างกันด้วย ดังนั้นในการศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสัทธิเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจึงสนใจว่า ความแตกต่างทางด้าน “ลักษณะทางประชากร” (Demographic characteristics) มีผลต่อประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสัทธิเด็ก ต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานครหรือไม่ อย่างไร เพื่อที่จะทำให้ได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พจนา วาสีกรัตน์ (2536) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์โครงการชิงค์เอิร์ทในการให้ความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเผยแพร่เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถเปลี่ยนแปลงระดับ

ความรู้ในกลุ่มนักเรียนได้ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักเรียนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นได้ ทั้งนี้อาจจะสันนิษฐานได้ว่ามีสาเหตุมาจากการเลือกรับข่าวสาร การเลือกสนใจข่าวสาร การเลือกรับรู้ข่าวสาร และการเลือกจดจำข่าวสารของนักเรียนที่เข้าฟังการเผยแพร่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจของผู้รับสารที่จะมีผลกระทบ โดยตรงกับการรับข่าวสาร หากผู้รับสารไม่สนใจและไม่รับรู้การสื่อสารก็จะไม่เกิดสัมฤทธิ์ผล

ฐัทธนา แสงอร่าม (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวเกี่ยวกับ โครงการ “น้ำประปาดื่มได้” ความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าการเปิดรับข่าวสารไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ แต่ความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการบริโภคน้ำประปา

รัชฉิลา ชำนาญมณต์ (2539) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของรายการ “ทุ่งแสงตะวัน” ในด้านความรู้และทัศนคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็ก พบว่า นักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครมีความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่านักเรียนในเขตชนบท ทั้งก่อนและหลังการเปิดรับชมรายการ แต่นักเรียนในเขตชนบทมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังการเปิดรับชมรายการดีกว่านักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร สำหรับการเพิ่มความรู้และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนทั้งสองกลุ่มนั้น ไม่แตกต่างกัน ส่วนตัวแปรทางด้านเพศ อาชีพของมารดาฐานะทางเศรษฐกิจ และพฤติกรรมการเปิดรับชมรายการ ไม่มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มความรู้และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยกเว้นตัวแปรด้านอาชีพของบิดา ที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในด้านความคิดเห็นที่มีต่อรายการนั้น กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

ชวีณัฐภรณ์ วชิรชนเสถียร (2541) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” ที่มีต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครรับรู้เกี่ยวกับโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” ผ่านทางโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” พฤติกรรมการเปิดรับโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” มีความสัมพันธ์กับความรู้ และทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มในการปฏิบัติตามโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” เมื่อจำแนกสื่อแล้วพบว่า โฆษณาและประชาสัมพันธ์ของโครงการ “โรงเรียนสีเขียว” ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับความรู้ และทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของโครงการ “โรงเรียนสีเขียว”

คมกริช ทักษิศา (2540) ศึกษาเรื่องเรื่องพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย พบว่าหลังการใช้อินเทอร์เน็ตแล้ว กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เพิ่มมากขึ้นและกว้างขวางขึ้น

วรพรรณ พงศ์สวัสดิ์ (2540) ศึกษาเรื่องความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทั่วไปกับการเปิดรับสื่อวารสารสนเทศของเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเปิดรับสื่อวารสารสนเทศ แยกต่างไปลักษณะประชากรของเด็กและเยาวชน ในด้านอายุ สถานที่ศึกษา ระดับการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดา ระดับการศึกษาของมารดา บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย และลักษณะที่อยู่อาศัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่แตกต่างกันในลักษณะประชากรอื่น ๆ ที่นำมาศึกษา เช่น เพศ ค่าใช้จ่าย ที่ผู้ปกครองให้แต่ละเดือน รายได้รวมของครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน

เกศริน พนารังสรรค์ (2543) ศึกษาเรื่องผลของเพลงสอนภาษาอังกฤษที่มีต่อทัศนคติ การแสวงหาความรู้ ความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์ของผู้ฟัง พบว่า สื่อเพลงสอนภาษาอังกฤษมีผลทำให้ผู้ฟังมีทัศนคติต่อคำศัพท์ภาษาอังกฤษในทางที่ดีขึ้น โดยคิดว่าคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นเรื่องง่ายขึ้น และรู้สึกชอบคำศัพท์ภาษาอังกฤษมากขึ้น อีกทั้งสื่อเพลงภาษาอังกฤษยังมีผลทำให้ผู้ฟังเปลี่ยนทัศนคติต่อวิธีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษไปในทางบวก อย่างไรก็ตาม สื่อเพลงสอนภาษาอังกฤษมีผลต่อทัศนคติของผู้ฟังในด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษในระดับต่ำ สื่อเพลงภาษาอังกฤษมีผลต่อการแสวงหาความรู้ภาษาอังกฤษเพิ่มเติมของผู้ฟังในระดับต่ำ ผู้ฟังมีความพึงพอใจในสื่อเพลงสอนภาษาอังกฤษทั้งด้านงานผลิตเพลงและด้านเนื้อหาคำศัพท์ที่ใช้ในเพลงอยู่ในระดับสูง แต่มีความพึงพอใจด้านเนื้อหาไวยากรณ์ภาษาอังกฤษในระดับปานกลาง นอกจากนี้ผู้ฟังสามารถใช้ประโยชน์จากเพลงในการเรียน การเขียนหรือการฟังในชีวิตประจำวัน เพื่อความบันเทิง คลายเครียด สร้างความมั่นใจในตัวเองและสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน

พิมพ์เพ็ญ ธนาคุณ (2543) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของเว็บไซต์โครงการณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ พบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้ ทักษะ และความตั้งใจในการเลิกบุหรี่มากกว่ากลุ่มควบคุม โดยเว็บไซต์มีความสัมพันธ์กับความรู้, ทักษะ, และความตั้งใจในการเลิกบุหรี่ จะเห็นได้ว่าการเปิดรับข้อมูลจากเว็บไซต์มีความสัมพันธ์กับความรู้ในระดับปานกลาง แต่มีระดับความสัมพันธ์กับทัศนคติและความตั้งใจในการเลิกบุหรี่ในระดับต่ำ ส่วนตัวแปรทางด้านอายุและเพศไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ และความตั้งใจในการเลิกบุหรี่ ในส่วนของการวิเคราะห์เส้นทางระหว่างความรู้ ทักษะ และความตั้งใจ พบว่าความรู้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความตั้งใจในการเลิก

บุหรี แต่ความรู้มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อทัศนคติ ซึ่งจะส่งผลต่อทัศนคติให้มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเลิกบุหรี อาจกล่าวสรุปได้ว่า แม้ว่าจะมีความรู้ แต่หากปราศจากทัศนคติที่ดีต่อการเลิกบุหรีแล้ว ก็ไม่สามารถก่อให้เกิดความตั้งใจในการเลิกบุหรีได้ นอกจากนี้ผลการสำรวจถึงความคิดเห็นที่มีต่อเว็บไซต์ พบว่าเว็บไซต์ได้ให้ความรู้เรื่องบุหรีและการเลิกบุหรีเพิ่มมากขึ้น มีเนื้อหา , จำนวนหน้า, การจัดหน้าและภาษาอยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีจุดเด่นอยู่ที่เนื้อหาและข้อความ แต่สิ่งที่ควรปรับปรุง คือ การใช้ภาพกราฟฟิก การใช้ระบบมีเดีย ซึ่งจะทำให้เว็บไซต์น่าสนใจยิ่งขึ้น

วรรณภา ลือวรรณ (2543) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลโครงการห้องเรียนสีเขียว พบว่า นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียว กับนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียว มีความรู้เกี่ยวกับพลังงานไฟฟ้าและประหยัดไฟฟ้า ทัศนคติต่อการประหยัดไฟฟ้าแตกต่างกัน แต่มีพฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าไม่แตกต่างกัน การเปิดรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ และทัศนคติต่อการประหยัดไฟฟ้า มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าของนักเรียน

สิทธิศร มงคลชาติ (2544) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของโครงการชุดเยาวชนต่อต้านยาเสพติด พบว่า นักเรียนมีระดับความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดเพิ่มขึ้น ภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการชุดเยาวชนต่อต้านยาเสพติดสำเร็จ

งานวิจัยที่ผู้วิจัยนำมาเสนอทั้งหมดนี้ เป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับผลของการสื่อสารที่มีต่อความรู้ และทัศนคติ ในเรื่องต่างๆ ซึ่งผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การเปิดรับข่าวสารมีผลต่อความรู้ และทัศนคติ รวมทั้งความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ แต่ก็มีงานวิจัยบางชิ้นที่พบว่า การเปิดรับข่าวสาร ไม่มีผลต่อความรู้ ทัศนคติ รวมทั้งความรู้ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ นอกจากนี้แล้ว จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับสื่อ ที่มีผลต่อความรู้และทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ ของเด็กและเยาวชน หากแต่ยังไม่มียงานวิจัยชิ้นใดที่ศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อประเภทแผ่นภาพ ว่ามีผลต่อการถ่ายทอดความรู้ และทัศนคติของเด็กและเยาวชนต่อเรื่องต่างๆ หรือไม่อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาถึงประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสิทธิเด็กต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อต้องการทราบว่าสื่อแผ่นภาพสิทธิเด็ก ส่งผลต่อความรู้และทัศนคติของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร หรือไม่อย่างไร และใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ มาช่วยในการพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสื่อแผ่นภาพสิทธิเด็ก